

CUNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra teologické etiky a spirituální teologie

Kamil Kozelský

**Morální aspekty v příběhu první knihy
Letopisů Narnie:
Lev, čarodějnice a skříň**
Pokus o pohled narativní etiky

Bakalářská práce

Studijní obor: Teologické nauky

Vedoucí práce: ThLic. Mgr. Jaroslav Lorman, Th.D.

Praha 2016

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 21.11.2015

Kamil Kozelský

Bibliografická citace

Morální aspekty v příběhu první knihy Letopisů Narnie: Lev, čarodějnice a skříň [rukopis]: Pokus o pohled narativní etiky: bakalářská práce/Kozelský Kamil; vedoucí práce: ThLic. Mgr. Jaroslav Lorman, Th.D.-- Praha 2015-- 57s.

Anotace

C. S. Lewis byl jedním z největších křesťanských apologetů moderní doby. Nepsal však pouze spisy obhajující křesťanství, psal také mnoho o morálce a jejím sepětí s vírou. Tato práce si klade za cíl doložit, jaká morální poselství vložil do své tvorby pro děti, konkrétně pak do příběhu I. dílu Letopisů Narnie. Snaží se odpovědět na otázku, zda je lze chápat jako obecné podobenství o křesťanském životě, duchovním boji nebo vnitřní proměně člověka při setkání s Bohem. Klade si za cíl ukázat právě ty situace ukryté v příběhu, které lze aplikovat na běžné životní situace. Jako příklad lze uvést otázky pramenící (dle mého) z nejpůsobivějšího obrazu celé knihy: Co dalo sílu Edmundovi obrátit se od zla k dobru po setkání s Aslanem? Jaká je podstata tohoto obrazu z pohledu morální teologie a jak je uplatnitelná v našem křesťanském životě?

Tato práce se opírá o pojetí etiky v dalších knihách C. S. Lewise.

Klíčová slova

morální teologie, teologická etika, obrácení, vděčnost, odpuštění, vyprávění, narativ

Abstract

C. S. Lewis was one of the greatest Christian apologists of modern times. He did not only write in Christianity defence, he also wrote a lot about morality and its close interrelationship with faith. This work aims, to demonstrate the moral message put into his work for children, specifically in the story I. Part of the Chronicles of Narnia. It tries to answer the question of whether they can be understood as a general parable of Christian life, spiritual warfare, or inner transformation of a man meeting God. It aims to show precisely the situation hidden in the story, which can be applied to everyday life situations. For example, issues stemming from (in my opinion) the most impressive image of the entire book: What gave strength to Edmund turn from evil to good after meeting with Aslan? What is the nature of this image from the perspective of moral theology and how it is applicable in our Christian life?

In this work, I rely on the concept of ethics in other books by C. S. Lewis.

Keywords

moral theology, theology of ethics, converse, gratitude, condonation, narrative

Počet znaků (včetně mezer): 95 429

Poděkování

Rád bych poděkoval všem, kdo mi při psaní této práce pomohli, zejména svému vedoucímu práce za vstřícný a trpělivý přístup. Také děkuji své milované ženě Monice za pochopení a podporu, svému švagru Tomášovi za pomoc s překladem z angličtiny a svému bratru Davidovi za ty dlouhé rozhovory, které jsem s ním vedl a kterými jsem si ujasňoval myšlenky. Moc děkuji také svým sestrám a bratrům z farnosti za povzbuzování. Snad nejvíce pak mé drahé duchovní sestře Evě, bez které bych zřejmě ani tuto fakultu nezačal studovat, která vždy věřila, že to zvládnou, a která ač Narnii milovala, odešla do „Aslanovy země“ dříve, než si tuto práci mohla přečíst.

Obsah

Úvod.....	8
1. O Letopisech Narnie a jejich autorovi	10
1.1. Kdo je C. S. Lewis.....	11
1.2. Lewis a příběhy	13
1.3. Lewis a teologie.....	16
1.4. Letopisy Narnie jako evangelijní pohádka?	20
1.5. Popis příběhu.....	22
1.6. Symbolika příběhu	25
1.7. Magie.....	29
2. Morální aspekty v Narnii	31
2.1. Teologické ctnosti	31
2.2. Kardinální ctnosti	35
2.3. Rovnost, důstojnost a zodpovědnost	39
2.4. Optio fundamentalis	41
2.5. Edmundův hřích a ztráta svobody	43
2.6. Narativ Aslanovy oběti jako vrcholné naplnění Zákona	44
2.7. Odpuštění a obrácení	46
3. Duchovní boj a povzbuzení z Narnie.....	47
3.1. Nejsme v tom sami, je s námi On.....	48
3.2. Královská důstojnost křesťanů.....	50
3.3. Očekávání Vládce.....	52
Závěr	53
Seznam použitých zkratk.....	55
Seznam literatury	56

Úvod

Člověk je fascinován příběhy. Od nepaměti existovaly, byly nositeli poselství, naděje či poučení. Často v podobě mýtů, legend, pověstí a pohádek. Platí to pro všechny kultury bez rozdílu. Tam kde neexistovalo písmo, uchovávaly se ústní tradicí. Pohádky předávané po generace od ucha k uchu ve vesnických staveních prostých lidí, stejně jako literární díla velkých klasiků čtené lidmi vzdělanými.

Moderní doba přinesla rozmach forem předávání narativu. Moderní člověk příběhy miluje, stejně jako jeho předkové. Cítí se být jimi obohacován a je ochoten za ně platit nemalé částky. Důkazem jsou knihkupectví přeplněná množstvím knih nejrůznějších žánrů, multikina lákající na stále nové snímky, stejně jako divadla spolu se všemi svými festivaly. Média nám zase přinášejí příběhy slavných, někdy inspirativní, jindy šokující. *Příběhovost* pronikla i do tak moderního světa, jako je svět počítačových her. Důležitosti příběhů v lidském životě jsou si vědomy i obchodní společnosti, pohybující se zcela mimo sféru umění a využívající je v reklamách.

Lze říci, že lidská existence by bez příběhů nebyla vůbec možná, nebo by alespoň nebyla tak docela lidská.

Některé příběhy jsou pochopitelně důležitější než jiné. Písmo svaté je pokladnicí překrásných a důležitých příběhů, směřujících a naplňujících se v největším a nejdůležitějším z nich, v životním příběhu Ježíše Krista.

Ježíš z Nazaretu sám narativ hojně používal. Jen těžko si lze představit jeho působení bez všech těch působivých podobenství. Ježíš uměl vložit do svého vyprávění vždy to správné poselství a tak říkájíc „tnout do živého“.

Narativ dokáže pomocí moderního jazyka srozumitelně zprostředkovat poselství předchozích generací, která by jiným způsobem již nemusela být dnešnímu člověku srozumitelná. Kombinace současného jazyka a moderního žánru je také vhodným prostředkem pro tak potřebné srozumitelné předávání obsahu dějinně spásného Božího jednání modernímu člověku. Na tuto potřebu ostatně v souvislosti s předáváním evangelia upozorňuje papež František: „Enormní a rychlé kulturní změny zároveň vyžadují, abychom věnovali ustavičnou pozornost snaze vyjadřovat trvalé pravdy jazykem, který umožňuje rozpoznat jejich neustálou novost.“¹

Proto je narativ zajímavý jako forma a současně, svým způsobem, také metoda přístupu k morální teologii. V příběhu je možno nahlédnout etický obsah v celé jeho

¹ EG 41.

perspektivě s ohledem na veškeré okolnosti. Je možné poukázat na příčinu i dopad daného jednání, vyjevit skryté úmysly a motivy jednajících postav i znázornit zákonitosti, které byly jednáním naplněny, či narušeny.²

Fantasy žánr zase umožňuje formou jinotaje popsat jevy lidskému racionálně založenému mozku unikající. Umožňuje pomocí obrazotvornosti setkání s duchovním rozměrem bytí. To nabývá významu zejména dnes, kdy lidé zahlceni racionalitou a relativismem ve snaze uspokojit spirituální složku své bytosti hledají náhradu za odmítnutou tradici. Shledávám inspirativní připomínku současného papeže k zásadě z encykliky Jana Pavla II., Ut unum sunt: „Pamatujme, že ‚vyjádření pravdy může mít mnoho podob. A obnova vyjadřovacích forem je pro předávání neměnného významu evangelijního poselství dnešnímu člověku nezbytná.“³

Samozřejmě s existencí příběhů vzniká otázka jejich výkladu. I to známe dobře. Stačí jen zmínit církevní dějiny. Nejsou všechny rozkoly způsobeny jen odlišnou interpretací stejného příběhu? Budeme-li osobnější, můžeme se ptát, zda často sami nezápasíme s interpretací Ježíšových požadavků a snahou žít, tedy vlastně utvářet svůj příběh, podle sebe.

Tato práce pojednává o příběhu dnes žánrově řazeném mezi fantasy literaturu (ačkoli Lewis jej považoval za pohádku), který vychází z křesťanské zvěsti, a tou je (ač ne zcela plánovitě, jak bude zmíněno později) prodchnut. Ačkoli jej C. S. Lewis psal pro děti, vložil do něj mnoho myšlenek velké hloubky. Ukážu, že se jedná o dílo plné morálních aspektů, které nám mohou mnoho říci o našem vlastním duchovním životě. Díky tomu, že se jedná o žánr fantasy, kde není nikde výslovně zmíněno křesťanství, může jeho poselství oslovit všechny lidi bez ohledu na to, zda věřící jsou, či nikoli.

Přestože byl Lewis anglikán, jeho dílo obecně není konfesně nikterak spoutáno. Lewis byl také zčásti formován svým přátelstvím s J. R. R. Tolkienem, který byl římskokatolického vyznání, jakož i dalšími svými přáteli.

Při snaze o pochopení Lewisova úhlu pohledu vycházím z jeho dalších knih.

V této práci nejprve krátce představím Lewise samotného, jeho přístup k příběhům i teologii. Pak popíšu příběh I. knihy *Letopisů Narnie*. Zaměřím se na křesťanský obsah tohoto příběhu a následně ukáži jeho morální souvislosti. V poslední části se pokusím vyzdvihnout ty aspekty příběhu, které mohou být inspirací v našem křesťanském životě.

² Srv. CUNNINGHAM, David S., *Christian Ethics. The End of the Law*. London – New York, Routledge, 2008, 32nn.

³ EG 41.

1. O Letopisech Narnie a jejich autorovi

Když Flora Lewisová k sobě v Belfastu dne 29. listopadu roku 1898⁴ tiskla právě narozeného syna, pravděpodobně by ji ani ve snu nenapadlo, že právě přivedla na svět jednoho z nejplodnějších spisovatelů dvacátého století. Ani anglikánský kněz, který malého chlapce křtil jménem Clive Staples Lewis, si asi nepomyslel, že právě nesmazatelně označil Boží pečetí jednoho z největších obhájců křesťanství moderní doby. Zřejmě i jeho bratr Waren by se smál, kdyby mu někdo řekl, že mluvící zvířata, která si jeho malý bráška tak rád kreslil v podkroví⁵, budou jednoho dne inspirací světoznámých příběhů, které se dočkají několikerého filmového zpracování, včetně celovečerních velkofilmů, a jejich tržby dosáhnou závratných částek. Ovšem stalo se. Jeho knihy byly přeloženy do mnoha jazyků. *Letopisy Narnie* dokonce do téměř padesáti a prodalo se jich přes 100 mil. výtisků. Kromě toho byly několikrát zfilmovány, včetně animovaného zpracování. Jen první dva díly ságy o Narnii, uvedené na filmový trh v roce 2005 a 2008, dosáhly tržeb přesahujících 1,1 miliardy dolarů.⁶ První kniha *Letopisů Narnie*, o které pojednává i tato práce, se dočkala zpracování také divadelního, baletního i rozhlasového. „Univerzity začaly nabízet kurzy zaměřené na teologii C. S. Lewise.“⁷ Jeho výroky jsou citovány kněžími i kazateli, a „[D]okonce malé děti citují Aslana a narnijská mluvící zvířata a jejich průpovídkami si zdobí stěny svých pokojů.“⁸ O Lewisovi samotném bylo napsáno mnoho prací, rozhlasových i televizních dokumentů a o jeho manželství s jeho ženou Joy natočila společnost BBC film s názvem *Shadowlands (Krajina stínů)*.⁹

⁴ STONEOVÁ, Elain Murrayová. *Tvůrce Narnie: C. S. Lewis*. Kostelní Vydří: Karmelitanské nakladatelství, 2013, s.10.

⁵ Tamtéž, s.11.

⁶ Bontonfilm. *Letopisy Narnie: Plavba Jitřního poutníka*. [2014-10-05].

<<http://www.bontonfilm.cz/narnia.html>>.

⁷ STONEOVÁ, Elain Murrayová. *Tvůrce Narnie*, s. 97.

⁸ PAYNEOVÁ, Leanne. *Skutečný a Přítomný*. Praha: Návrat domů, 2006, s. 9.

⁹ STONEOVÁ, Elain Murrayová. *Tvůrce Narnie*, s. 98.

1.1. Kdo je C. S. Lewis

Kdo tedy vlastně je tento spisovatel? Jaký byl jeho osobní příběh? Čím byl ovlivněn?

Tato kapitola není zamýšlena jako vše říkající životopis, ale jako snaha upozornit zejména na momenty důležité pro Lewisovu roli významného křesťanského myslitele, dokládají etickou stránku jeho osobnosti.

Lewis byl jistě velmi ovlivněn láskou svého otce ke knihám. Knihy zaplňovaly celý dům. Byly v podstatě všudypřítomné. Další skutečností, kterou byl Lewis formován, byla brzká smrt jeho matky na rakovinu. Flora Lewisová zemřela 23. dubna roku 1908, kdy bylo jejímu synovi pouhých devět let. Bolest z této *velké ztráty*¹⁰ posílila jeho uzavřenost, která jej vedla k ponoření se do světa pohádek a mýtů. V obdobích, kdy byl jeho bratr v internátní škole, se Lewis uzavíral do samoty a čas trávil ve společnosti knih a přírody. Přitom se postupně vzdaloval Bohu, který jej zklamal.¹¹

Další rána na jeho víru dopadla, když byl otcem poslán na Wynyard, tedy do stejné školy, kterou již studoval jeho bratr Waren. Provozovatelem byl psychopatický anglikánský kněz Robert Capron libující si v sadismu a ponižování svých žáků. Pro Lewise bylo skutečným požehnáním, když Capron školu nakonec zavřel.

Později jej otec poslal, s ohledem na jeho zdraví, do malé přípravy Cherbourg v Anglickém Malvernu. Tam se mu sice líbilo, ovšem zcela se tam završilo jeho odvrácení od křesťanství. K tomu do jisté míry přispěla zdravotní sestra a školní hospodyně, slečna Cowieová. Tu si mladý Lewis doslova zamiloval. Slečna C. (jak ji Lewis sám nazývá) se mu věnovala a vtahovala ho do zákoutí okultismu, spiritismu a teosofie.¹² Mladý Lewis se dokonce pod jejím vlivem nakonec přestal modlit.

Odvrat od křesťanství dokonala soukromá výuka u W. T. Kirkpatricka. Pod Kirkpatrickovým vedením Lewis prostudoval všechny významné starověké klasiky, mnohdy v řeckém či latinském originále. Skvělá výuka měla však i svou stinnou stránku. Lewis od svého učitele „definitivně“ přijal ateismus.¹³

Díky Kirkpatrickovu vedení získal C. S. Lewis roku 1916 prestižní stipendium na Oxfordu a byl přijat ke studiu klasické filologie.

Studium mu přerušila první světová válka, které se účastnil v hodnosti poručíka. Ta do značné míry změnila jeho další život. Lewis se ještě během výcviku spřátelil

¹⁰ LEWIS, Clive S. *Zaskočen radostí*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1994, s. 18.

¹¹ STONEOVÁ, Elain Murrayová. *Tvůrce Narnie*, s. 17; Lewis sám tomuto zklamání tak zásadní význam nepřikládal. Viz k tomu LEWIS, Clive S. *Zaskočen radostí*, s. 20.

¹² LEWIS, Clive S. *Zaskočen radostí*, s. 44; viz také: STONEOVÁ, Elain Murrayová. *Tvůrce Narnie*, s. 24n.

¹³ Tamtéž, s. 28.

s irským mladíkem Edwardem Francisem Moorem. Spolu si slíbili, že pokud některý z nich padne, ten druhý se po válce postará o jeho rodinu.¹⁴ Lewis skutečně svého přítele ve válce ztratil v bitvě u Sommy. Sám byl raněn střepinami granátu v dubnu 1918. Po propuštění z armády Lewis splnil slib a přijal paní Mooreovou jako svou druhou matku. Přestěhoval se k ní do Bristolu a staral se o ní i její dceru Maureen. Splnění slibu se nezřekl, ačkoli toto rozhodnutí bylo trnem v oku jak jeho bratrovi, tak i otci, kterým takovýto podivný vztah připadal podezřelý a trapný. Otcí navíc přišlo naprosto nepochopitelné, že jeho syn zcela cizí ženu finančně podporuje.¹⁵ Lewis bral péči o paní Mooreovou a její dceru, vzhledem k slibu svému příteli, jako trvalý závazek. Nic na tom nezměnila ani pozdější rostoucí panovačnost a náladovost paní Mooreové. Lewis vše trpělivě snášel. Poté co musela být, vzhledem k jejímu zdravotnímu stavu, v dubnu roku 1950 umístěna do sanatoria, navštěvoval ji den co den až do její smrti 23. ledna 1951.¹⁶

To dosvědčuje Lewisův pevný morální základ, který se nezachvěl ani pod tíhou ztráty zděděné víry a příklonu k ateismu. Ateismu se Lewis držel až do svých jednatřiceti let, kdy svůj zápas s Bohem „vzdal a uznal, že Bůh je Bůh, poklekl (jsem) a modlil se; v té noci (jsem) byl asi nejsklíčenějším a nejzdráhavějším konvertitou v celé Anglii.“¹⁷

Tato konverze však nezahrnovala nic víc, než pouhý teismus. Osobní vztah s Bohem, křesťanství, či dokonce příslušnost k církvi byly pro Lewise stále nepředstavitelné. A to přesto, že začal (z čisté poslušnosti a smyslu pro čest) navštěvovat kostel.¹⁸ Konverze však pokračovala a nakonec se Lewis 22. září 1931 rozhodl vrátit ke Kristu. Stalo se to během společné cesty s bratrem autem do zoo.¹⁹ Lewis sám k tomu říká: „Když jsme vyrazili, nevěřil jsem, že Ježíš Kristus je Synem Božím, a když jsme do zoo přijeli, už jsem věřil. Přesto jsem cestu nestrávil v myšlenkách. Ani jsem nezažil velkou emoci. (...) Spíše se to podobalo situaci, kdy muž po dlouhém spánku, dosud ležící bez hnutí v posteli, si začíná uvědomovat, že je už vzhůru.“²⁰

Tím byly završeny předpoklady k tomu, aby světlo světa spatřily knihy, které tolika lidem pomohly v jejich duchovním životě.

¹⁴ Tamtéž, s. 32.

¹⁵ STONEOVÁ, Elain Murrayová. *Tvůrce Narnie*, s. 36–38.

¹⁶ Tamtéž, s. 58.

¹⁷ LEWIS, Clive S. *Zaskočen radostí*, s. 151; závorkami upravil KOZELSKÝ, Kamil.

¹⁸ Tamtéž, s. 157.

¹⁹ STONEOVÁ, Elain Murrayová. *Tvůrce Narnie*, s. 45.

²⁰ LEWIS, Clive S. *Zaskočen radostí*, s. 157n.

K Lewisově konverzi přispěli nemalou měrou jeho přátelé, zejména O. Barfield, H. V. V. Dyson a J. R. R. Tolkien. Snad mohu říci, že pravděpodobně právě denominační různorodost jeho přátel, kteří ovlivňovali jeho obrácení, spolu s téměř neuvěřitelným rozhledem vedly Lewise v jeho porozumění *cestě kříže* a také v jeho tvorbě, k pro něj tak typickému, nadkonfesnímu pohledu na křesťanství.²¹

Během II. světové války napsal knihy *Problém bolesti* a *Rady zkušeného d'ábla* a formou rozhlasových proslavů vznikly kapitoly později vydané knihy *K jádru křesťanství*.²² Mezi lety 1950 – 1956 pak vyšly *Letopisy Narnie*.

V téže době si Lewis začal dopisovat s americkou spisovatelkou Joy Davidmanovou Greshamovou. Byla to konvertitka z židovské rodiny, která se navíc v mládí stala zapálenou komunistkou. Byly to právě Lewisovy úvahy, které jí pomohly k obrácení a vstupu do episkopální církve. Začala si s ním psát a po jistých obtížích si ji nakonec vzal. Po krátkém, leč šťastném manželství Joy 11. července 1960 zemřela na rakovinu.²³ Lewis ji do nebeského domova následoval o další tři roky později, po čtvrté hodině odpoledne 22. listopadu 1963.²⁴

1.2. Lewis a příběhy

Než popíšu samotný křesťanský podtext knihy *Lev, čarodějnice a skříň*, považuji za vhodné krátce vysvětlit, jak Lewis k příběhům přistupoval.

Jak jsem již uvedl, Lewis příběhy miloval od raného věku. Sám se také od dětství snažil příběhy tvořit. Není tedy divu, že právě příběhy hrály významnou roli při jeho obrácení. Lewis od dětství zažíval pohlcení krásou. Byl uchvácen *Radostí*, kterou však provázelo ještě něco. Sladkobolný pocit, který později nazval *Touhou*.²⁵ Tato *Touha* nemohla dojít naplnění. Spolu s *Radostí* se objevovala nikoli pro sebe samu, ale proto, aby odkazovala nad sebe. „Všechny nakonec říkaly: ‚To nejsem já. Já jsem jen připomínka. Dívej se! Dívej! Co ti připomínám?‘“²⁶ Přicházela při obdivování přírodních krás nebo četbě krásné literatury, ovšem nečekaně a nepravidelně. Nejvíce a naprosto nevratně jej tento pocit zasáhl při čtení knihy *Snílci* anglikánského kněze Gregora

²¹ Srov. PAYNEOVÁ, Leanne. *Skutečný a Přítomný*, s. 77.

²² Tamtéž, s. 50n.

²³ Tamtéž, s. 84.

²⁴ Tamtéž, s. 94n.

²⁵ HOŠEK, Pavel. *Kouzlo vyprávění*. Praha: Návrat domů, 2013, s. 53.

²⁶ LEWIS, Clive S. *Zaskočen radostí*, s. 146.

MacDonalda.²⁷ Dokonce tento prožitek (o mnoho let později) pojmenoval *Svatost*. K tomu dodává, že jeho představivost (imaginace) byla tímto prožitkem pokřtěna.²⁸

Lewis skutečně chápal prožitky setkání s krásou teologicky, totiž jako předstupeň náboženské, spirituální zkušenosti.²⁹

Po všech těch zážitcích není divu, že Lewis byl přesvědčen, že příběhy mají velkou vypovídací hodnotu. Chápal příběh jako prostředek k předávání skrytých významů a k ovlivnění, dokonce proměně čtenáře.³⁰ To vyplývá i z toho, že byl přesvědčen, že „vrcholem umělecké tvorby je podle něj *mythopoeia*, tedy ‚utváření mýtů‘ prostřednictvím imaginativního ‚objevování‘.“ Nejde tedy o svévolné smýšlení literárních obrazů, konstruování iluzí a snahu být za každou cenu originální. Takto vznikají jen deformované obrazy skutečnosti. To však nemá s mytopoetickým sdělováním obrazů skryté skutečnosti nic společného. Mytopoetická tvorba je objevování něčeho, co nakonec může být odlišné od našich přání.³¹

Pro Lewise tedy nebyly mýty jen ony staré příběhy, které si člověk pod pojmem mýtus obvykle představí. Podle Lewise naplnily význam slova mýtus také zcela moderní díla. (Hošek uvádí mimo jiné i Kafkův *Zámek*.) Avšak zdaleka ne každé literární dílo, či každé vyprávění, má takovou hodnotu. Podle Lewise je mýtem takový příběh, který „zcela *konkrétním* způsobem sděluje něco *obecně* platného“.³² Z toho plyne, že zejména tzv. klasická díla mohou aspirovat na takovou úroveň. Aby byl autor schopen docílit této vrcholné úrovně svého díla, musí mít nejen vytříbenou schopnost imaginace, ale také schopnost „poodstoupit“ od toho, co vnímá jako realitu. Musí se vyhnout snaze poučovat pomocí alegorie.³³ Namísto toho se má nechat strhnout a bude jen „věrně tlumočit obsah své imaginativní zkušenosti. Takto pilným a pečlivým nasloucháním a zaznamenáváním zakoušeného a tušeného vznikala ... Lewisova *Kosmická trilogie* a také jeho *Letopisy Narnie*.“³⁴ Toto vnímání mýtu, které Lewisovi nakonec umožnilo napsat tak působivá díla, u něj nebylo samozřejmé. Ačkoli, či snad právě proto, že se Lewis mýtům věnoval celý život (dokonce již v roce 1916 při četbě

²⁷ Tamtéž, s. 119–121.

²⁸ K tomu také: HOŠEK, Pavel. *Kouzlo vyprávění*, s. 58–60.

²⁹ Tamtéž, s. 59.

³⁰ Tamtéž, s. 98.

³¹ Tamtéž, s. 62.

³² Tamtéž, s. 80.

³³ Srov. NEWTON, Adam Z. *Narrative Ethics*. Cambridge: Harvard University Press, 1995, s. 9.

³⁴ HOŠEK, Pavel. *Kouzlo vyprávění*, s. 81.

MacDonaldových *Phantastes*³⁵ sám prožil účinky mytopoetického díla na čtenáře),³⁶ nabyt přesvědčení, „že to, co zprostředkuje umělecké dílo, je sice krásné a strhující, ale iluzorní, a tím pádem vlastně lživé.“³⁷ Až jeho přítel J. R. R. Tolkien mu pomohl pochopit, že v mýtech a uměleckých dílech vůbec může být zachycena skutečnost.³⁸ To Lewisovi pomohlo, aby konečně přijal Kristův příběh jako „pravdivý mýtus“ a s tím následně přijal také křesťanství.³⁹ Proč ovšem někomu mytopoetická díla dokážou vypovídat o obecných skutečnostech, zatímco jinému se jeví stěží jako lepší alegorie?

Vnímání skutečnosti je podmíněno kvalitou vnímatele, člověk vidí jen to, co vidět může – vzhledem k aktuálnímu stavu svého nitra (...). V *Letopisech Narnie* se znovu a znovu ukazuje, že jen ‚lidé čistého srdce‘ mohou ‚vidět‘ Aslana, ostatní nevidí buď nic, nebo jen obyčejné zvíře.⁴⁰

Lze vlastně říci, že pokud autor nepodlehne pokušení do příběhu za každou cenu vnášet průmět sebe sama, čtenář ovládne pokušení předem „vědět“ a bude raději objevovat neznámý svět fantazie, nechá se překvapovat, otevírá se prostor pro – řečeno Hoškem: „,očarování“ – čtenářovo vnímání se mění a zůstává proměněno i po skončení četby. ...když se z ‚jako by‘ stane ‚kéž by‘. Potom literární dílo působí proměňující mocí.“⁴¹

Podobně hovoří A. Z. Newton, když píše: „...čirý zážitek vyprávění nebo svědectví příběhu může lidi změnit způsobem, který často nemohou řídit.“⁴² Čtenář při čtení jakýmsi způsobem přijme i osudy postav za vlastní, a tím dochází k jeho vlastní proměně.⁴³

Ona proměna z *jako by* na *kéž by* vyjadřuje čtenářovo ponoření do příběhu a jeho přijetí do té míry, že tento začne toužit, aby svět byl takový, jaký je v příběhu.⁴⁴ Stane se pak vnímavější a ona skrytá skutečnost může působit na jeho nevědomou stránku osobnosti. Nejedná se tedy o to (jak upozorňuje Hošek), že by se člověk zbavil svého

³⁵ MacDONALD, George. *Phantastes. A Faerie Romance for Man and Woman*. London: Arthur C. Fifield, 1905, odkaz na zdroj čerpán ze: SMOLEN, Štěpán. *Pokus o syntézu kalvinismu a romantismu v Phantastes George MacDonalda*. Praha: seminární práce, FF UK, 2005.

³⁶ HOŠEK, Pavel. *Kouzlo vyprávění*, s. 59.

³⁷ Tamtéž, s. 70n.

³⁸ Tamtéž, s. 68.

³⁹ Tamtéž, s. 72.

⁴⁰ Tamtéž, s. 63.

⁴¹ Tamtéž, s. 93.

⁴² NEWTON, Adam Z. *Narrative Ethics*, s. 291 (volný překlad autora).

⁴³ Tamtéž, s. 292.

⁴⁴ HOŠEK, Pavel. *Kouzlo vyprávění*, s. 99.

rozumu, který samozřejmě ví, že např. pohádkové bytosti neexistují. Jde o „dobrovolné odložení nevíry“, o ochotu „poddat se“ a hrát stejnou hru, prostě „přistoupit na navržená pravidla, poslušně a s důvěrou přijmout pokyny od autora, přijmout pozvání a vstoupit do fikčního světa literárního díla.“⁴⁵

Sluší se zmínit, že pojmy „očarování“, „jako by“ a „kéž by“, pocházejí od J. R. R. Tolkiena, jehož *teologie pohádkových příběhů* byla Lewisovou velkou inspirací.⁴⁶

Ani čtenářovo vstoupení do příběhu není nějaký Lewisův „vynález“. Je to něco, co se objevuje od starověku. Nakonec, jak upozorňuje Keřkovský, i starozákonním pisatelům šlo o to, aby se čtenář poznal, že i on sám je součástí příběhu, aby se do něj zapojil a připojil se svým vyprávěním.⁴⁷

Díky tomu všemu mohl Lewis napsat příběhy, které mnoha čtenářům způsobily „konverzi“ imaginace a staly se „...zejména v případě *Letopisů Narnie* ...důležitou etapou na cestě k přijetí, či znovunalezení křesťanské víry.“⁴⁸

1.3. Lewis a teologie

Na úvod je nutno uvést, že Lewis nebyl teolog. Ani to o sobě netvrdil. (Maximálně se označoval za moralistu.⁴⁹) Lze říci, že byl samouk. K tomu, aby se seznámil s teologickými naukami, jej vedl živý zájem o prožívání spojení s Kristem.

Nakonec jej však jeho zájem přivedl k takové hloubce poznání, že ho má mnoho lidí spojeného více s teologií, než se středověkou literaturou, které se věnoval profesně.

V jeho teologickém samostudiu mu pomohla nepochybně znalost filosofie. O tu se mnohdy opíral ve svých pracích. Stejně tak mu byl ku prospěchu jeho logicky zaměřený rozum, což se projevilo také v jeho vlastním hledání Boha. Logiku pak později využíval apologeticky a můžeme se s ní setkat i v příběhu o Narnii. Když Petr se Zuzanou vyhledají starého profesora a řeší s ním, zda mohou Lucince věřit, ačkoli její příběh je neuvěřitelný. Profesor situaci rekapituluje na základě logiky:

„Logika!“ řekl pan profesor spíš pro sebe. „To by mě zajímalo, proč se v těch školách nevyučuje logika. Jsou tu pouze tři možnosti: buď vaše sestřička lže, nebo se zbláznila, nebo mluví pravdu. Vy víte, že nelže, a je evidentní, že se nezbláznila. Proto

⁴⁵ Tamtéž, s. 95–96.

⁴⁶ Tamtéž, s. 92.

⁴⁷ Srov. KEŘKOVSKÝ, Pavel. *Bázeň boží a narativní etika*. Jihlava: Mlýn, 2007, s. 315.

⁴⁸ Tamtéž, s. 104.

⁴⁹ LEWIS, Clive S. Vnitřní kruh. In *Přípitek zkušeného ďábla a jiné eseje*. Praha: Návrat domů, 2010, s. 28.

musíte až do doby, než se naskytne nějaký další důkaz, prostě předpokládat, že mluví pravdu.“⁵⁰

Tento přístup využíval mnohokrát i při úvahách teologických. Velmi podobně například působí jeho argument, proč nelze Ježíše považovat pouze za velkého morálního učitele, aniž bychom mu přiznali jeho Božství. Zde stojí za to uvést celý odstavec tak, jak jej napsal sám Lewis:

Něco takového prostě nemůžeme vyslovit. Pouhý člověk, který by tvrdil podobné věci jako Ježíš, by nemohl být velkým morálním učitelem. Byl by to buď blázen – asi na úrovni jako člověk, který o sobě tvrdí, že je sázené vejce – nebo by to byl sám ďábel z pekla. Musíte se rozhodnout. Buď byl tento člověk Boží Syn, nebo to byl šílenec či něco ještě horšího. Můžete ho zavřít jako blázna, nebo na něj můžete plivnout a zabít ho jako démona, nebo mu padnete k nohám a nazvete ho Pánem a Bohem. Nevyslovujte ale takové shovívavé nesmysly, jako že Ježíš byl velký učitel lidstva. Tuto možnost nám neponechal. Neměl to v úmyslu.⁵¹

O „Lewisově teologii“ bylo napsáno mnoho. Příliš zde toto téma rozebírat nechci. Mám k tomu ten důvod, že téma je příliš obsáhlé na pouhou kapitolu bakalářské práce. Navíc kvalitních studií na toto téma existuje dost.

Vyzdvihnu tedy jen několik myšlenek a pokusím se, aby to byly ty, které se mohou nějakým způsobem dotýkat morální teologie, potažmo tohoto pojednání o Narnii. Prvně Lewis, jakkoli byl ekumenicky nadčasový, nebyl zastáncem „anonymního“ - tedy jak on psal „pouhého“ - křesťanství, což dokládá jeho podobenství o domě s místnostmi.⁵² Zastával názor, že křesťanství osvobozuje, ovšem s touto svobodou nutně souvisí zodpovědnost. Tato odpovědnost začíná jasným přihlášením se ke Kristu v té které konkrétní církvi. A tato odpovědnost pak vede člověka ke skutečnému následování Krista. Žádné pokrytectví, žádné skutkaření, ale také žádná falešná útěcha, že Bůh udělá všechno za mě. „Jistě,... křesťanství konec konců přináší úžasnou útěchu. Útěchou ovšem nezačíná. Začíná zděšením...“⁵³ Je to zděšení z naší neschopnosti.

⁵⁰ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*. Praha: Orbis pictus, 1991, s. 38.

⁵¹ LEWIS, Clive S. *K jádru křesťanství*. Praha: Návrat domů, 2011, s. 70.

⁵² LEWIS, Clive S. *K jádru křesťanství*, s. 12–14.

⁵³ Tamtéž, s. 49.

Pro Lewise byl požadavek zřetelné odpovědi na Boží milost jednoznačně spojen s mravní odpovědností, jakkoli si byl vědom lidské neschopnosti se ospravedlnit. Morálka pro něj byla až perichoreticky přítomna v ostatních teologických tématech.⁵⁴

Vždyť i samotný křesťanský život a morální jednání se nutně musí prolínat.⁵⁵

Dalo by se říci, že celé se to uskutečňuje způsobem hermeneutického kruhu. Začíná to pochopením a přijetím Krista. Ale přijetím nesmlouvavým. Všechno nebo nic.⁵⁶ To člověka vede k poznávání Božího sebe zjevení se člověku a k poznávání Boží vůle. Dostavuje se nadšení a touha po bezvýhradném následování. Člověk to ovšem nezvládá a padá. Lewis také v tomto nebyl nijak naivní, píše:

Musíte požádat o pomoc Boha. A až to uděláte, budete mít dlouho dojem, že se vám žádné pomoci nedostává, a pokud ano, pak mnohem méně, než potřebujete. Netrapte se tím. Po každém selhání prostě o odpuštění, zvedněte se a zkuste to znovu. To první, k čemu nám Bůh pomůže, mnohdy nebývá ctnost, o kterou usilujeme, ale schopnost začínat stále znovu.⁵⁷

Míní se zde samozřejmě poctivá snaha vycházející z lásky ke Kristu, z touhy jej následovat. Jen upřímná snaha o nekompromisní následování našeho Mistra nám může ukázat, že to je pro nás samotné nemožné. Pak nastává prostor pro upřímnou důvěru v Krista, že jako ten, kdo jediný nikdy neselhal, svou dokonalou poslušností doplní to, co nám chybí. Na nás však je bojovat, jak jen to dokážeme.⁵⁸ Je vhodné poznamenat, že onen prastarý křesťanský spor o to, nakolik je potřebná naše snaha a nakolik jde o milost Boží, Lewis pokládal za podobný „jako spor o to, která strana nůžek je důležitější.“⁵⁹

Člověk tedy vstává a padá a čím dál více poznává a oceňuje Kristův dar spásy. Učí se více důvěřovat Bohu. Zříká se své zneužitě, falešné svobody a chce být závislý na Pánu. Získává tak svobodu skutečnou. (Ač si to možná zprvu sám neuvědomuje.) Tím Boha více poznává. Více chápe prameny. Více miluje. Láska jej vede k Bohu i k morálce, která nemusí, ale chce být. Chce být, stejně jako milující manželé chtějí být více a lepší

⁵⁴ O důležitosti perichoretického postupování se teologických disciplín srov. POSPÍŠIL, Ctirad V. Podněty k hlubšímu promyšlení poměru mezi dogmatickou a morální teologií, in *Theologica*. Praha 2011, roč. 1, č. 1, s. 10n.

⁵⁵ Srov. BENEŠ, Albert. *Principy křesťanské morálky*. Praha: Krystal OP, s.r.o., 1997, s. 40.

⁵⁶ Srov. LEWIS, Clive S. *Zaskočen radostí*, s. 151.

⁵⁷ LEWIS, Clive S. *K jádru křesťanství*, s. 115n.

⁵⁸ Tamtéž, s. 154n.

⁵⁹ LEWIS, Clive S. *K jádru křesťanství*, s. 161.

pro sebe navzájem, aniž mají pocit, že je to omezuje. Člověk pak více poznává sebe sama, svá selhání a hranice a více rozumí i druhým. Stává se milosrdnějším. Chápe svou vlastní lidskou hodnotu, stejně jako hodnotu jiných lidí. Ovšem ač se snažíme sebevíc, stejně klopýtáme a začínáme stále znova. Pokaždé však, neuhneme-li z cesty, více rozumíme, více milujeme, více věříme. „Ctnost – dokonce i ctnost, o niž se pouze pokoušíme – vede ke světlu...“⁶⁰ Máme tak naději, že nakonec snad budeme schopni říci s Pavlem: „...a nežiji už já, ale žije ve mně Kristus.“⁶¹

Naše snaha o spojení s naším Pánem ovšem není oceňována všemi stvořenými bytostmi. Lewis bral velmi vážně působení *sil zla*. V knize *Rady zkušeného ďábla* popisuje děsivé snahy démonů o odvrácení pozornosti křesťana od Krista k zdáním dobra, které však žádným dobrem není.⁶² V *Kosmické trilogii* zase mluví o Satanovi jako o Pokřiveném, který se snaží pokřivit všechny lidi. Také v Narnii jsme svědky snah Bílé čarodějnice získat na svou stranu (nejen) hlavní hrdiny. Že se jedná o zcela zvrácenou snahu zotročit jejich vůli, je nasnadě. Činí tak však velmi svůdnými metodami. Hlavním problémem zla, jak upozorňuje ve své předmluvě ke knize *Skutečný a Přítomný* jezuitský kněz John R. Sheets, SJ, tak je „rozpoznat je jako zlo a bojovat s ním.“⁶³

Tento boj podle Lewise probíhá v každém našem rozhodnutí, a ne-li v každém, pak alespoň ve většině. Jde o to, že každá volba nás nepatrně mění. Tyto změny nás pak postupně přetváří „buď ve stvoření nebeské, nebo stvoření pekelné.“⁶⁴ Pokud člověk není zcela zkažený a zlu se snaží bránit, uvědomuje si, že není dobrý a že v něm stále zůstává zlo, se kterým je třeba bojovat. Čím více je však člověk zkažený, tím méně si to uvědomuje. Podobně jako si spáč není vědom svého spánku a sen považuje za realitu. „Dobří lidé znají dobro i zlo – špatní lidé neznají ani jedno, ani druhé.“⁶⁵

⁶⁰ Tamtéž, s. 116.

⁶¹ Ga 2,20.

⁶² Srov. 2K 11,14.

⁶³ SHEETS, John R. Dvě zamyšlení na úvod. In PAYNEOVÁ, Leanne. *Skutečný a Přítomný*, s. 5.

⁶⁴ LEWIS, Clive S. *K jádru křesťanství*, s. 106n.

⁶⁵ Tamtéž, s. 108.

1.4. Letopisy Narnie jako evangelijní pohádka?

Ještě než postoupím dále, považuji za důležité zodpovědět otázku, zda bylo záměrem Lewise vytvořit jakousi „evangelijní pohádku“.

Leane Payneová cituje z Lewisových dopisů jeho zdůvodnění, že „pohádka je žánrem, který nejlépe vyhovuje tomu, co jsem měl v úmyslu říci.“⁶⁶ Z toho plyne, že pohádka to být měla, ale jakou roli v ní mělo hrát křesťanství?

Na to nelze snadno odpovědět. Různí autoři to vidí různě. Například Johana Růžková píše:

Jde o alegorický katechismus od vysvětlení základních křesťanských ctností a neřestí přes přiblížení některých biblických motivů (Genese) až po složitější teologická témata (velikonoční mysterium, apokalypsa). Spojovacím článkem je pohádková země Narnie a lev Aslan, Stvořitelstvo-christologická postava.⁶⁷

S tím si však dovolím tak úplně nesouhlasit. Myslím, že užití výrazu katechismus je příliš silné. *Letopisy Narnie* jako celek v sobě skutečně obsahují jisté křesťanské prvky, ovšem roztroušeně a rozhodně ne všechny. Je také důležité, o který díl se jedná. Při četbě to působí, jako by Lewis s každým dalším dílem souhlasil s jeho křesťanským obsahem. Ježíšův příběh jako celek však chybí. Samozřejmě s výjimkou Aslanovy smrti a vzkříšení, o čemž pojednám podrobněji v příslušné kapitole.

Aslanovo působení v Narnii se i v dalších ohledech liší od Ježíšova pozemského působení. Aslanovo božství je obyčejným obyvatelům Narnie i jeho protivníkům zřejmé více, než tomu bylo u Ježíše.

Lewis byl v době psaní prvního dílu Narnie již natolik známým apologetou, že by jistě nikoho nepřekvapilo, kdyby byla kniha ryze křesťanská. Od roku 1931, kdy se vrátil zpět ke Kristu, uplynulo celých sedmáct let. Již dlouho tedy vnímal realitu skrze *pravdu evangelia*. Za sebou již měl také mnoho literárních děl s křesťanskou tematikou. Zdálo by se tedy, že se není čemu divit, že jakmile se rozhodl pro vytvoření knihy pro děti, byly i tyto prodchnuty *radostnou zvěstí*. Chtělo by se říci, že Lewisův cíl bylo napsat knihu, která zatraktivní křesťanství dětem. To však není pravda, stejně jako není pravdou, že by Lewis jen oděl evangelijní zvěst do šatu dětských příběhů. Jak uvádí Hošek:

⁶⁶ PAYNEOVÁ, Leane. *Skutečný a Přítomný*, s. 102.

⁶⁷ RUŽKOVÁ, Johana. *J. R. R. Tolkien: — Cesta k inspiračním kořenům a zase zpátky k modernímu románu*. Praha: bakalářská práce, KTF UK, 2013, s. 35.

Letopisy Narnie nejsou podle Lewise alegorií křesťanské víry. (...) Lewis ovšem v dopisech čtenářům zároveň připouští, že Aslan je v rámci fikčního světa Narnie tím, čím *by mohl být* Boží Syn, *kdyby* se do onoho fikčního světa ‚vtělil‘.⁶⁸

Současně však Hošek nepopírá odraz autorova nitra včetně víry v jeho díle. Uznává, že v díle jsou obsaženy autorovy „hodnoty a přesvědčení, jeho vize skutečnosti, ovšem zcela bezděčně a nezáměrně, bez jakékoli snahy poučovat a umravňovat čtenáře.“⁶⁹

Podobně Stoneová uvádí, že Lewis netvořil postavy ani situace účelově. Neměl primárně v úmyslu učit děti křesťanským hodnotám.⁷⁰ Samotný Aslan, který je snad nejsilnějším odkazem na křesťanství,⁷¹ se dostal do příběhu takříkajíc na poslední chvíli. Objevil se Lewisovi ve snu a ten kvůli tomu přepracoval celý příběh.⁷² To potvrzuje, co říkal sám Lewis o nutnosti mytopoetického psaní příběhů.

Naskýtá se tedy otázka, zda lze příběh I. knihy *Letopisů Narnie* považovat za mythopoetický obraz těch částí křesťanství, které v Lewisovi nejvíce „rezonovaly“.

Podle mého názoru je možné říci, že zejména v první knize *Letopisů Narnie* je přímých podobností s evangelijní zvěstí celkem málo. Vůbec zde například nevidíme přímou podobnost s povoláním učedníků, jejich vysláním a se vznikem církve vůbec.⁷³ Ačkoli je jisté, že bez Aslanova povolání by se děti do Narnie vůbec nedostaly.⁷⁴ Ovšem nepřímých podobností a odkazů k Božímu sklonění se k člověku a k naší odpovědi na nabídku spásy, je tam mnoho. Z toho vyplývá, že není vhodné tvrdit, že jde jen o jakousi alegorii na evangelijní zvěst. Snad by se dalo říci, že křesťanství je v této pohádce přítomno bytostně, podobně jako v životě autora, nikoli však prvoplánově či úmyslně zapracováno do příběhu.

Jak se konkrétně do příběhu promítá etický obsah Lewisovy křesťanské víry a jak se projevuje v ději? A čím může být inspirací pro náš křesťanský život? Na to se pokusím odpovědět v dalších kapitolách.

⁶⁸ HOŠEK, Pavel. *Kouzlo vyprávění*, s. 82–84.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ Srov. STONEOVÁ, Elain Murrayová. *Tvůrce Narnie*, s. 55.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Tamtéž, s. 53n.

⁷³ Ačkoli se osobně domnívám (je to však jen můj soukromý názor, který nelze nikterak doložit), že v souvislosti s ustanovením králů, kdy všichni jsou vládci, ale nejstarší Petr je Nejvyšší vládce, byť si je s ostatními roven, se nabízí myšlenka, že jde o jakýsi Lewisův narativně teologický příspěvek do diskuse o papežském primátu.

⁷⁴ Srov. LEWIS, Clive S. Stříbrná židle in *Letopisy Narnie*, s. 492.

1.5. Popis příběhu

Dovolím si zde popsat celý příběh možná poněkud podrobněji, ale považuji to za důležité pro následné poukázání na jeho jednotlivosti.

Druhou světovou válku tráví čtyři sourozenci, totiž Petr, Zuzana, Edmund a Lucie, mimo největší nebezpečí na anglickém venkově. Bydlí ve starém, tajuplném a velkém domě profesora Kirka. V dalších knihách Lewis odhaluje, že i tento profesor, když byl ještě dítětem, v Narnii byl. Dokonce viděl její vznik⁷⁵ a vlastně to byl on, kdo svou hloupou zvědavostí způsobil, že se tam dostalo zlo.⁷⁶ O tom však nemají děti ani ponětí, stejně jako v době svého příjezdu nemají potuchy ani o existenci Narnie. Do té se dostávají díky hře na schovávanou, kdy se nejmladší Lucie schová do velké šatní skříň. Skříň se stává dveřmi do jiného světa, do světa plného mluvících zvířat a mýtických bytostí – do světa Narnie.⁷⁷ Ve tmě skříň hmatá kolem sebe a dotek kabátů se mění na jehličnaté stromy. Lucie se jimi prodírá za světlem a ocitá se v zasněžené krajině v blízkosti pouliční lampy.

Tam se setkává s faunem jménem Tumnus, který jí nabídne pohostinnost. Lucie přijímá. Netuší, že to faun dělá proto, aby naplnil požadavek zlé královny. Ta se obává naplnění proroctví o příchodu dvou dcer a dvou synů Adamových, kteří mohou ohrozit její úplnou nadvládu nad Narnií, kterou ještě nemá zcela podrobenu. Faun, jež královně slouží hlavně ze strachu, vede těžký vnitřní boj. Nakonec však, zasažen Luciinou laskavostí a dobrotou, překonává svůj strach a přiklání se na stranu dobra.

Pomáhá Lucii dostat se zpět k lampě a do našeho světa. Zpátky do skříň se Lucie vrací v tomtéž okamžiku, kdy ji opustila, jako by neuběhl žádný čas. To je také jedním z důvodů, pro který jí sourozenci odmítnou věřit, že byla jinde než v domě, natožpak v nějakém jiném světě. Dalším podstatným důvodem je, že se při pokusech dokázat pravdu skříň jeví naprosto normálně. Žádný průchod do jiného světa, zdá se, neexistuje. Sourozenci vše označí za výplod dětské fantazie. Nejvíce si z ní utahuje bratr Edmund, který rád dává průchod své aroganci a nadřazenosti.

Po pár dnech se do Narnie dostává Lucie spolu s Edmundem. Lucie to však zprvu neví a běží navštívit svého známého, pana Tumnuse. Edmund se zaskočen samotnou

⁷⁵ LEWIS, Clive S. Čarodějův synovec. In *Letopisy Narnie*, Praha: Fragment, 2007, s. 55n.

⁷⁶ Tamtéž, s. 68.

⁷⁷ Spojitost skříň s Narnií později Lewis vysvětlil také v *Čarodějově synovci*. Dřevo, z něhož byla skříň vyrobena, bylo ze stromu vyrostlého z jádřka Narnijského jablka, který profesor dostal od Aslana k uzdravení nemocné matky. Srov. LEWIS, Clive S. *Čarodějův synovec*, s. 91.

existencí Narnie setkává s Bílou čarodějnici. Ta ho uchvátí svou chladnou krásou a mocí, zahřeje ho a dá mu turecký med, kdo jej však ochutná, chce stále více, a přitom se ho nikdy nenabaží. Čarodějnice Edmundovi slibuje spoluvládu a vládu nad jeho sourozenci a přikazuje mu, aby je přivedl do jejího hradu. Edmund zatím vyzradí vše, co se dověděl od Lucie, včetně informace o faunově neposlušnosti.

Po královnině odjezdu přichází Lucie. Má radost nejen z toho, že je pan Tumnus v pořádku, ale také z toho, že v Narnii již byl i Edmund a může jí tedy dosvědčit, že si prve nevymýšlela. Po návratu však Edmund vše zatají a svede Luciinu výpověď na pouhou společnou hru. Smutná Lucie to nedokáže pochopit. Uzavírá se do sebe, pláče, ale rozhodně trvá na své pravdě. Petr a Zuzana se obrací na profesora. Ten do jejich záležitostí odmítá vstupovat, upozorňuje však na hodnotu důvěry, která nemá nic společného s faktickým důkazem.

Petr a Zuzana se snaží Lucii její těžkou situaci nezhoršovat a naopak poněkud krotí Edmunda. Vše se mění, když se všichni čtyři dostávají do Narnie díky náhlé potřebě schovat se před hospodyní. Edmund je ve své lži odhalen a sklízí opovržení svých starších sourozenců. Lucii se naopak dostává hluboké omluvy. Ta ostatní vede k domku pana Tumnuse. Místo svačinky je však čeká zjištění, že pan byl Tumnus odhalen a zatčen. Lucie ihned přijímá spoluodpovědnost za jeho osud a myslí na to, jak mu pomoci.

Všichni čtyři se setkávají s mluvícím Bobrem a nechávají se odvést k němu domů. Tam se dovídají vše o Bílé čarodějnici, která se Narnii snaží ovládnout pomocí své prastaré magie, takže je pořád zima, ale nikdy Vánoce. Dovídají se o proroctví, podle kterého se léto do Narnie vrátí, až na čtyři trůny v královském paláci na Cair Paravel usednou synové a dcery Adamovi, a také o Aslanovi, o někom tajemném, kdo je jediným pravým vládcem Narnie, kdo má moc Narnii zachránit. Kdo přichází a odchází, když sám chce, a kdo snad v Narnii již je.

Edmund to vyslechne a tajně odchází k Bílé čarodějnici. Přichází do paláce hlídaného vlky, plného kamenných soch, kde čarodějnici vyzradí vše, co ví.

Ostatní děti odcházejí s manželi Bobrovými ke kamennému stolu hledat Aslana. Cestou se setkávají s vánočním dědečkem. Konečně se do Narnie vracejí Vánoce. Děti dostávají jako dárky zbraně. Zuzana navíc signální roh a Lucie lahvičku na hojení všech zranění.

Edmund mezitím prožívá trpké zklamání z chování čarodějnice. Ta je o to krutější, že vidí neklamné známky Aslanovy přítomnosti.

Po příchodu do Aslanova tábora se děti setkávají s Aslanem. Velikým, mluvícím lvem, před kterým pocít'ují bázeň, ale také dosud nepoznaný pocit štěstí. Ihned se do něj zamilují. Přijímají od Aslana královskou důstojnost a začínají se připravovat na velkou bitvu o Narnii. Učí se bojovat a také získávají první bojové zkušenosti při střetu s vlky. Aslan, který mohl zasáhnout, to nedělá a dává tak dětem (a zejména Petrovi) možnost se učit a přijmout svou úlohu.

Edmund je Aslanovými bojovníky osvobozen těsně před tím, než ho čarodějnice stihne zabít jako lidskou oběť. Se znovunalezeným Edmundem vede Aslan soukromý rozhovor mezi čtyřma očima. Nikomu k tomu nesdělí více, než že mu jeho zradu již nemají vyčítat a napříště mu opět mohou věřit. Čarodějnici, která si na Edmundův život činí nárok na základě Světovládné magie⁷⁸, nabídne sám sebe. Ta to ve vidině, že se zbaví svého úhlavního nepřítele, přijímá. Aslan nikomu o této dohodě nic neřekne a dále učí děti, zejména Petra, jak vést bitvu.

V noci Aslan odchází, aby se vydal Bílé čarodějnici. Následují jej pouze děvčata, kterým dovolí jít s ním téměř až na místo a z povzdáli vše sledovat. Nechává se spoutat, ponížit a zabít na kamenném oltáři. Stalo se to, co předpověděl při založení Narnie.⁷⁹ Zuzana s Lucií jsou zdrceny. Když se však chystají vrátit do tábora, aby tu strašnou novinu sdělily bratrům a ostatním spolubojovníkům, kamenný stůl praská a Aslanovo tělo, předtím již díky pomoci myší zbaveno provazů, mizí. Po strašném šoku se však objevuje Aslan živý a mocnější než dříve. Vysvětluje děvčatům, co se stalo, a bere je na hrad Bílé čarodějnice. Znovu oživuje všechny bytosti proměněné jejími kouzly v kámen.

Mezitím již zuří bitva. Aslan se Zuzanou, Lucií a oživlými Narniany vstupují, ke zděšení Bílé čarodějnice, do boje a rozhodují ho ve prospěch svobodné Narnie. Edmund je v hrdinném boji s Bílou čarodějnicí těžce raněn. Před smrtí ho zachraňuje Lucie a její zázračná lahvička. Čarodějnice je poražena samotným Aslanem.

Po bitvě proběhne korunovace. Aslan odchází a děti se ujímají vlády a vládnou Narnii mnoho šťastných let. Vysloužily si přizviska: Petr Veliký, Zuzana Líbezná, Edmund Spravedlivý a Lucie Odvážná. Po letech vlády je lov jelena přivádí k pouliční lampě. Již zapomněli na život mimo Narnii. Prodírají se hustým mlázím, které se náhle mění v kabáty a vystupují ze skříně opět jako děti.

⁷⁸ Magii je zde nutno chápat specifickým způsobem. Více o magii pojednávám níže v 2. kapitole o morálních aspektech.

⁷⁹ LEWIS, Clive S. Čarodějův synovec, s. 69.

1.6. Symbolika příběhu

Nejzřetelnějším odkazem na křesťanství je Aslan. Aslan je lev. To můžeme považovat za jasnou narážku nejen na královskou symboliku lva coby vládce zvířat, ale zejména na Krista jako Lva z kmene Judy.⁸⁰ Růžková vidí v Aslanově jménu jistou podobnost s Božím představením se Mojžíšovi⁸¹, když píše, že „...jméno jeho božské postavy, Aslana, pochází z turečtiny – příznačně označil lva slovem Lev, patrně coby analogii k biblickému tetragramu.“⁸² Je otázkou, zda Lewis již ve své první narnijské knize skutečně uvažoval takto alegoricky. Osobně si to nemyslím už proto, že se domnívám, že jeho přijetí křesťanského obsahu, včetně Aslanovy identity, se s přibývajícemi díly vyvíjelo od „pouhého“ symbolu zmrtvýchvstání až po konkrétní Kristův obraz včetně jeho Trojiční perspektivy. Lewis o Aslanovi v prvním díle říká, že je král lesa a syn Velkého zámořského císaře.⁸³ Přitom tento Císař založil Narnii.⁸⁴ V dalším díle⁸⁵ je však odhaleno, že tím, kdo stvořil Narnii svým zpěvem, je Aslan.⁸⁶

Pokud jde o zmíněnou narážku na tetragram, tu nalezneme, již zcela nezakrytou, v pořadí třetím příběhu, *Kůň a jeho chlapec*, kde Aslan odpovídá hlavnímu hrdinovi na jeho otázku, kdo opravdu je:

„Já jsem já,“ řekl hlas, velice hluboký a temný, až se země zachvěla. A znova a hlasitě opakoval: „Já jsem já.“ A potřetí: „Já jsem já.“ To už jen zašeptal, že skoro nebyl slyšet, a přitom jako by hlas přicházel za všech stran, jako by jím šustilo samo listí.⁸⁷

V I. díle *Letopisů* je kladen velký důraz na královský majestát Aslana – jediného pravého vládce. Snad lze říci, že symbolika Krista je zde převážně pavlovská.

Lewis nakonec v knize *Plavba Jitřního poutníka* zcela na rovinu poukazuje na spojitost mezi Aslanem a Kristem. To když děti na samém východním konci světa vidí na pláži na ohni pečící se rybu a u ohně beránka, který je zve k jídlu. Tento se pak změní v Aslana a nabádá děti, aby jej hledaly i v našem světě, kde je přítomen pod

⁸⁰ Srov. Zj 5,5.

⁸¹ Srov. Ex 3,14.

⁸² RŮŽKOVÁ, Johana. *J. R. R. Tolkien*, s. 35.

⁸³ Srov. LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 59.

⁸⁴ Srov. tamtéž, s. 104.

⁸⁵ Lewis jednotlivé díly nepsal chronologicky. Po Lvu, čarodějnici a skříni napsal Čarodějova synovce, kterýžto díl časově předřadil prvně napsanému.

⁸⁶ Srov. LEWIS, Clive S. *Čarodějův synovec*, s. 51–62.

⁸⁷ LEWIS, Clive S. *Kůň a jeho chlapec*, s. 242n.

jiným jménem.⁸⁸ Obraz beránka na samém konci světa, který děti zve k jídlu a který jako by do příběhu ani nepatřil, jako by potvrzoval, že se Lewis konečně rozhodl (nebo spíše souhlasil s tím), ke komu má Aslan odkazovat.⁸⁹

Velký symbolický význam má v příběhu Edmundova zrada, jeho obrácení a odpuštění. Edmund nechce být na nikom závislý. Nechce znát pravé dobro, chce jen to, co jemu vyhovuje. Odvrací se od lásky svých sourozenců, kteří nechtějí ocenit jeho domnělý význam. Aslana nesnáší, aniž ho potkal, z pouhého vzdoru. Namlouval sám sobě, že Aslan je hrozný a vláda čarodějnice je lepší než by byla ta Aslanova.⁹⁰

Je možné Edmundovo jednání a jeho následky označit za obraz hříchu celého lidstva? Lze v něm vidět hříšnost každého jednoho člověka? To jak se našimi kompromisy odvracíme od Boží lásky? Je možné ve výkupném Aslanovy smrti za Edmunda vidět, jak Kristus umírá za každého z nás?

Je zde také prvek války, který lze vnímat jako další diskontinuitu s pozemským Ježíšem, jelikož ten válku odmítal. To je snad dáno také tím, v jaké době kniha vznikla. Osobně se však domnívám, že obraz války je pouhým symbolem boje duchovního, ačkoli splňuje všechna kritéria, aby bylo možno na ni pohlížet jako na obraz spravedlivé války.⁹¹

Narniané chtějí bojovat za svou svobodu, ale mají skutečný cit (jako i v dalších dílech *Letopisů*) pro spravedlivou válku. Na narnijskou válku lze bez obtíží aplikovat princip *Jus ad Bellum*. Narnie je pod nadvládou tyranské usurpátorky, která nerespektuje žádná práva. Jedná se striktně o válku obrannou, jež má za cíl dosáhnout míru a svobody. Je tedy ohraničená územím Narnie. Neexistuje žádné jiné řešení zoufalé situace. Způsob války odpovídá míře ohrožení a narnijská strana má dokonce (až do příchodu Aslana) horší bojové prostředky, jelikož nedisponuje magickou mocí. V neposlední řadě se skutečná bitva koná až po příchodu Aslana, který je jediným právoplatným vládcem Narnie a který tuto vládu svěřuje královnám a králům Narnie. Z jejich přítomnosti také plyne reálná naděje na vítězství.⁹²

Za zmínku stojí také fakt, že bitva začíná v době, kdy velitelé (tedy Petr a Edmund) nevědí, kde je Aslan a zda přijde. Jsou tedy odkázáni jen na svou odvahu a odhodlání

⁸⁸ Srov. LEWIS, Clive S. Plavba Jitřního poutníka, In *Letopisy Narnie*, s. 477–479.

⁸⁹ Srov. J 1,29; Zj 14,1; 1K 5,7.

⁹⁰ Srov. LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 67.

⁹¹ Koneckonců, kniha vznikla v době, kdy vzpomínky na Druhou světovou válku, byly ještě velmi čerstvé a kniha sama se během ní vlastně odehrává.

⁹² Srov. VARDY, Peter – GROSCHE, Paul. *Etyka*. Poznań: Zysk i S-ka Wydawnictwo s.c., 1994 s. 168–173.

Narnii zachránit. Čarodějnice a její vojsko mají naopak bojovou morálku na nejvyšším bodě, jelikož předpokládají, že ten, kdo by jim mohl vítězství vzít, je mrtev.

Narnie byla stvořena Aslanem jako dobrá, ale lidskou chybou (jednalo se o zvědavost) tam vstoupilo zlo zosobněné čarodějnicí Jadis.⁹³ Ta baží po moci a na ničem a nikom jí nezáleží. Čarodějnici lze ztotožnit s ďáblem, který se také prohlašuje za krále světa, a dokonce Ježíšovi nabízí moc nad tím, co je jeho.⁹⁴ Současně se démoni Ježíše bojí, protože vědí, kým skutečně je⁹⁵, stejně jako čarodějnice Aslana.⁹⁶ Čarodějnice však také nabádá k odvrácení se od dobra. Nabízí záhubu převlečenou za požitek, blahobyt a moc, jako Edmundovi nabízela turecký med, blahobyt, uznání a moc nad jeho sourozenci. Nabízí past domnělé svobody, která se stává otroctvím. Nakonec Edmunda místo slibované vlády spoutává jako otroka a chce ho zabít. Už není možné, aby se zachránil sám. Jako se ani člověk sám, bez Krista, neosvobodí z otroctví hříchu.

Pan Bobr dětem sděluje, že Jadis je dcerou první Adamovy ženy Lilith a obra.⁹⁷ Zde Lewis ukazuje svou lásku k mýtům. Lilith byla sumerským a babylonským upírem.⁹⁸ „Podle jednoho midráše (*Ben Sirachova abeceda*, 7.-10. století) je to první žena Adamova, která byla stvořena jako jemu rovna, ale uprchla, aby nebyla podřízena muži. Nahradila ji Eva.“⁹⁹ Na první pohled to může vypadat, že Tolkien měl pravdu, když knihu označil za nesourodou snůšku mýtů.¹⁰⁰ Když však vezmeme v úvahu, že v některých legendách byla ztotožňována s hadem, který svedl Evu,¹⁰¹ může tato poznámka o původu Bílé čarodějnice zapadnout do celkového pojetí příběhu.

Příběh se odehrává v době, kdy čarodějnice zotročila již téměř celou Narnii. Zemi křičí její špehové, nikomu se nedá věřit, protože jí mnoho bytostí slouží, ať už z důvodu vlastní zkaženosti nebo ze strachu. Stále však existují odvážní Narniané, kteří věří tomu, že přijde Aslan a zemi zachrání. Tito věrní, kteří se odmítají vzdát své svobody, mají také na paměti prorocství o čtyřech králích z pokolení Adama a Evy, jež

⁹³ Srov. LEWIS, Clive S. *Čarodějův synovec*, s. 68–69.

⁹⁴ Srov. L 4,5–8.

⁹⁵ Srov. Mk 1,24; L 4,34.

⁹⁶ Srov. LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 106.

⁹⁷ Srov. LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 60.

⁹⁸ Srov. ELIADE, Mircea – CULIANU, Ioan P. *Slovník náboženství*. Praha: Český spisovatel, a.s., 1993, s. 289.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Srov. STONEOVÁ, Elain Murrayová. *Tvůrce Narnie*, s. 54.

¹⁰¹ Srov. Ostravské centrum nové hudby. *František Chaloupka: Eva a Lilith*. (25.6.2012) [2015-07-08]. <<http://www.newmusicostrava.cz/cz/nezarazene-clanky/1372-frantisek-chaloupka-eva-a-lilith.html>>.

mají přijít nastolit v Narnii mír, spravedlnost a svobodu. To proroctví zná i čarodějnice, a proto si dává pozor.

Co plyne z těchto symbolů? Mohli bychom s ohledem na ně (a s odkazem na Edmundovo obrácení, Aslanovu oběť a boj dětí proti zlu) spíše než o připodobnění evangelia v jeho celku, hovořit o připodobnění duchovnímu boji křesťanů, kteří evangelium již znají?

I v tom totiž stojí v samotném centru naší naděje smrt a vzkříšení Ježíše Krista. Jeho nabídka spásy, kterou však musíme aktivně přijmout a bojovat proti všemu tomu, co nás od Boha vzdaluje. Přitom nás tato skutečnost přivádí k samému jádru křesťanské etiky. Ve Vzkříšeném jsme se stali novým stvořením, které už nesměruje od Boha, ale k Němu.¹⁰² Naše konání směřuje k Bohu, ale k Bohu, který se stal člověkem. K Bohu, který miluje člověka i v jeho největším selhání. Který se k člověku sklání a nic za to nechce. Ukazuje nám tak samu podstatu víry, která se zračí v činné lásce k bližnímu. Ukazuje nám vlastně návod, jak poznat, že naše víra je skutečně živá. Že jsme skutečně Kristovými učedníky.¹⁰³

Kniha je plná symbolů, už pro Levisovu lásku k mytologii. Jistě by se dalo hovořit o zimě, která je hlavním atributem Bílé čarodějnice. O tání a životu, který se vrací do Narnie s příchodem Aslana, stejně jako Vánoce se svou nadějí, o níž bude ještě řeč. Mohli bychom probrat jednotlivé dary, které děti dostaly od vánočního dědečka, ale to všechno by příliš narušilo rozsah této práce. Jelikož se již, dle mého, nejedná o klíčovou symboliku, posuňme se na konec příběhu.

Prvně napsaný narnijský příběh končí honem na bílého jelena. Motivem mýtickým, Angličany velmi milovaným. Vždyť hon na bílého jelena pořádal také legendární Artuš, jak vypráví Chrétien de Troyes.¹⁰⁴ Jelen odkazuje na boj proti zlu, jelikož jeleni jsou nepřáteli hadů, které svým dechem vysávají z děr. Mají tedy christologický význam. A odkazuje také k boji s našimi hříchy.¹⁰⁵ Hon na bílého jelena je tak přílehou tečkou za příběhem plným zápasu o dobro. Vždyť jen ti, kdo opravdu bojují o dobro, následují příkladu Kristovu a usilují o spojení s ním, mohou říci s žalmistou: „Jako laň dychtí po bystré vodě, tak dychtí duše má po tobě, Bože!“¹⁰⁶

¹⁰² Srov. 2K 5,17–18.

¹⁰³ Srov. HÁRING, Bernhard. *Láska je víc než příkázání*. Praha: Česká katolická charita, 1971, s. 45.

¹⁰⁴ Srov. KUČERA, Miloš. *Formy citů: Lacanovská teorie*. Praha: Karolinum Press, 2008, s. 398.

¹⁰⁵ Srov. PREISS, Pavel. *Jelen v mytologii a symbolice*. [2015-07-08].

<http://www.radsvatehohuberta.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=120:mytologie-jelen-symbol&catid=81:zver-mytologie&Itemid=160>.

¹⁰⁶ Ž 42,2.

1.7. Magie

Než postoupíme dále, považuji za nutné vypořádat se s jedním slovem, které se v příběhu vyskytuje při popisu klíčových událostí. Tím slovem je magie.

Magie je v souvislosti s křesťansky zbarveným příběhem problematické slovo, které ihned vyvolá negativní reakci. Víme, že je zakázána v Písmu¹⁰⁷ i tradici a nauka církve ji radikálně odmítá.¹⁰⁸ Víme také, že ti, kdo přijali Krista, se magie zřekli.¹⁰⁹ Jak tedy rozumět tomu, že tak velký křesťanský autor, jakým Lewis nepochybně byl, toto slovo použil v příoměru Kristova zmrtvýchvstání?

Nejprve si připomeňme, že Lewis považoval *Letopisy* za pohádku a v pohádkách jsou kouzla přítomna jaksí samozřejmě. Jsou skutečností vycházející ze samotného řádu pohádkového světa. Nemohu než souhlasit s Růžkovou:

Podmínkou pohádkového příběhu je přítomnost a platnost kouzla. Ať už má příběh jakékoli pozadí, ať už moralizuje, podněcuje fantazii, satiricky komentuje nebo jen uvádí v dobrodružství, pravidlo kouzla nesmí být porušeno, je to hranice, jež pohádku utváří i vymezuje, a je to nepojmenovaný činitel všech dalších pohádkových aspektů.¹¹⁰

Domnívám se tedy, že magii je zde nutno chápat pohádkově, jako Bohem daný řád, na jehož podkladu se odehrává boj dobra a zla. Pro tuto domněnku shledávám argument i v samotném příběhu, když čarodějnice upozorňuje, že zákon, na základě kterého má nárok na Edmundův život, je právě ta magie, kterou Císař založil Narnii. A právě toto *kouzlo* je napsáno nejen na desce onoho kamenného stolu, na kterém Aslana zabije (a ona pak praskne), ale také na žezle samotného Zámorského císaře.¹¹¹

Toto chápání magie jako řádu se z pohádek přeneslo do fantasy literatury jako nástupnického žánru. Některým bytostem je (podobně jako např. Gandalfovi v Tolkienově Pánu prstenů) dána moc vycházející z tohoto řádu, která může dokonce z pohledu běžných obyvatel Narnie působit nadpřirozeně, natož pak z pohledu člověka z našeho světa. Není bez zajímavosti, že magická moc je zde (legitimně) svěřena

¹⁰⁷ Srov. Ex 22,17; Sk 8,9–24; Zj 9,21.

¹⁰⁸ Srov. KKC 2217.

¹⁰⁹ Srov. Sk 19,18–19.

¹¹⁰ RUŽKOVÁ, Johana. *J. R. R. Tolkien*, s. 15.

¹¹¹ Přitom je důležité, že další díly odhalují, že za Východním mořem, je konec světa a tam leží Aslanova země. Když vezmeme v úvahu i to, že tím kdo založil Narnii byl sám Aslan, vidíme zde jistou narážku na trinitární křesťanskou nauku.

zejména bytostem mýtickým, jako jsou například personifikované nebeské hvězdy.¹¹² Případně je propůjčena hrdinům s vědomím patřičné autority dané Aslanem.¹¹³ V tomto smyslu svěřené moci zde můžeme vidět podobnost se zázraky, které konal sám Ježíš, či které byly Bohem vykonány skrze svaté.

Oproti tomu zneužití takové moci, stejně jako snaha o přisvojení si jí těmi, jimž nebyla svěřena, znamená protivit se vědomě Boží vůli a vede vždy ke zlu. Takto rozzlobila Aslana i Lucinka, když kromě svěřeného kouzla použila i kouzlo jiné.¹¹⁴

Totéž platí i pro snahu manipulovat s Boží vůlí. Takovéto jednání i na stránkách *Letopisů* Lewis striktně odmítá. Slovy Eustace Lewis o magických rituálech říká: „Řekl bych, že by se mu nelíbily. Vypadalo by to, jako že ho chceme nutit, aby něco udělal. Jenže ve skutečnosti ho můžeme jenom požádat.“¹¹⁵

Stejně Digori v jiném narnijském příběhu pochopil, že zahrávat si s magií se přičí morálce. Viděl to na svém strýci, který si nalhával, že on se coby samozvaný mág může chovat jak chce. „Pro lidi jako já, pro zasvěcence tajné moudrosti, neplatí vžitá pravidla.“ (...) „Tím chtěl asi říct,“ pomyslel si [Digory], „že si vlastně může dělat, co ho napadne, a vzít si všechno, co chce.“¹¹⁶

A toto jednání svévole a snahu o vynucený kontakt s „nadpřirozeným“ světem, podrobování si skrytých sil, moc nad bližními či manipulaci Boha pak i my můžeme vnímat jako magii ve smyslu zmíněných biblických zákazů a církevního učení.¹¹⁷ Toto přesvědčení dal i Lewis v narnijských příbězích jasně najevo.

¹¹² Srov. LEWIS, Clive S. *Plavba Jitřního poutníka*, s. 461–462.

¹¹³ Srov. tamtéž, s. 440.

¹¹⁴ Srov. tamtéž, s. 435–439.

¹¹⁵ Srov. LEWIS, Clive S. *Stříbrná židle*, s. 485.

¹¹⁶ LEWIS, Clive S. *Čarodějův synovec*, s. 16; závorkou upravil KOZELSKÝ, Kamil.

¹¹⁷ Srov. KKC 2217.

2. Morální aspekty v Narnii

Morálními aspekty zde míním takové motivy v příběhu, které souvisí s morálkou, a to zejména s morálkou křesťanskou, tedy s morálním jednáním, případně postoji, ke kterým člověka vede jeho spojení s Kristem. Je to takové jednání, jež lze označit za naplňování Ježíšových výroků o soli, která nesmí pozbyt chuti, a lampě, jež má svítit všem v domě.¹¹⁸

2.1. Teologické ctnosti

Je-li příběh I. knihy *Letopisů* příběhem o svobodě, můžeme se domnívat, že bude také příběhem o ctnostech. Ctnosti totiž se svobodou úzce souvisí. Ctnosti uschopňují ke konání dobra, a tedy ke svobodě.¹¹⁹ „Ctnostný člověk je ten, který svobodně koná dobro.“¹²⁰ Svoboda je navíc hlavním tónem Božího sebezjevení, jak připomíná Schockenhoff: „Ježíšovo životní svědectví jako jasně ozářený obraz ukazuje, co je svoboda ve svém nejvyšším dovršení: svoboda od litery a zákona, svoboda od starosti a úzkosti, svoboda od hříchu a viny.“¹²¹

Teologické ctnosti jsou nám vlitý Bohem. Jsou nám darovány a ponechány k našemu dalšímu rozvoji. Současně patří mezi konstituční prvky křesťanství. Bez žádné z nich se křesťan neobejde, aby přitom zůstal křesťanem. Z toho důvodu jsem se rozhodl ukázat na tuto triádu v příběhu. Jelikož tato triáda je nerozlučně spjata s křesťanskou morálkou, rozhodl jsem se jí začít. Teprve od ní pak přejdu k dalším morálním aspektům.

2.1.1. Víra

Víru v Narnii projevují zejména obyvatelé, kteří se nepoddali zlu a věří dávným prorocstvím.

Víru projevil také pan Tumnus, faun, který ze strachu vstoupil do služeb čarodějnice. Když se však setkal s Lucinkou, byl natolik okouzlen jejím dobrým srdcem, že se vrátil k víře, a rozhodl se dokonce riskovat mučednictví, jen aby Lucii pomohl dostat se domů.

Víru pak musela osvědčit i sama Lucinka, když jí sourozenci nevěřili, a bratr Edmund dokonce zcela vědomě popřel existenci Narnie, ač v ní sám s Lucinkou byl.

¹¹⁸ Srov. Mt 5,13–16.

¹¹⁹ Srov. KKC 1803.

¹²⁰ KKC 1804.

¹²¹ SCHOCKENHOFF, Eberhard. Vykoupená svoboda. O co v křesťanství jde. Praha: Paulínky, 2015, s. 77.

Lucinka pod tlakem začínala pochybovat sama o sobě. „...pomalu si začínala myslet, že se jí jen něco zdálo a žádná Narnie neexistuje.“¹²² Lewis zde dětem předkládá víru jako ctnost, jak ji sám vysvětluje v knize *K jádru křesťanství*. „Víra v tom smyslu, ve kterém o ní mluvím v této souvislosti, je umění držet se toho, co jste již jednou rozumem přijali – bez ohledu na proměny vašich nálad.“¹²³

Víra v naplnění proroctví a v Aslanův návrat pomohla mluvícím zvířatům udržet si důstojnost. Také „člověk má svou duši a své duchové schopnosti rozumu a vůle, je obdařen svobodou, ‚nevšedním znamením Božího obrazu‘.“¹²⁴ Víra drží i nám před očima úkol přiklánět se k dobru a vyhýbat se zlu, chovat se mravně, a tím dosvědčovat svou důstojnost.¹²⁵

Naše víra v průběhu života samozřejmě kolísá, ale tak tomu je i v Narnii. Lucinka se musí v jednom z dalších příběhů *Letopisů* vyrovnat s ctností víry znova. Když příliš dbá na nevíru svých sourozenců a nejde za Aslanem, ačkoli ví, že by měla, možná tím nese vinu na delším utrpení Narnie. Aslan jí však dává další šanci svou víru osvědčit a současně jí ukazuje, že víra nepotřebuje uznání ostatních, aby byla vírou. „Oni mi ale neuvěří,“ namítla Lucie. „Na tom nezáleží,“ odpověděl Aslan.¹²⁶ Edmund poučen svými chybami a napraven Aslanovou milostí Lucinku podporuje, ač sám se svou vírou zápasí a Aslana na rozdíl od ní nevidí. Ustupuje však od své nevíry. Přistupuje na *kéž by*¹²⁷ a za nějakou dobu i on Aslana spatří.¹²⁸

O víru musíme stále bojovat. Nesmíme usnout na vavřínech. Víra je darem, ale o tento dar se musíme stále starat. Písmo nás k tomu vybízí: „Milovaní, velmi jsem si přál psát vám o našem společném spasení, ale teď pokládám za nutné napomenout vás, abyste zápasili o víru, jednou provždy odevzdanou Božímu lidu.“¹²⁹

2.1.2. Naděje

„Naděje je jednou z teologických ctností. Neustálý výhled kupředu, k věčnému světu, tedy není (jak se dnes někteří lidé domnívají) útekem před realitou či iluzí. Naopak, očekává se, že se křesťan bude takto dívat dopředu.“¹³⁰

¹²² LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 21.

¹²³ LEWIS, Clive S. *K jádru křesťanství*, s. 153.

¹²⁴ KKC 1705.

¹²⁵ Srov. tamtéž, 1706.

¹²⁶ LEWIS, Clive S. Princ Kaspián, s. 332.

¹²⁷ Srov. kap. 1.1.2. Lewis a příběhy.

¹²⁸ LEWIS, Clive S. Princ Kaspián, s. 336.

¹²⁹ Ju 1,3.

¹³⁰ LEWIS, Clive S. *K jádru křesťanství*, s. 147. Srov. také BENEDIKT XVI. *Spe salvi*, č. 1.

Kupředu se v Narnii díval pan Tumnus, když se rozhodl pomoci Lucince, ačkoli hněv čarodějnice byl mnohem bližší než naděje na obsazení všech čtyř trůnů na Cair Paravel.

Naděje na záchranu pana Tumnuse, poté co byl odvečen služebníky čarodějnice, hnala děti vstříc dobrodružství, vstříc riziku, ale také vstříc Aslanovi. Nakonec je tato naděje přivedla až na čtyři trůny a mohly se stát královnami a králi Narnie.

Jednou z hlavních zbraní Bílé čarodějnice bylo zničení naděje. Věčná zima ukazovala její ničivou moc, ale také brala naději. „Věčná zima a nikdy Vánoce,“¹³¹ během kterých přichází naděje na svět. Až příchod dětí tu naději do Narnie vrátil. Vrátil panu Tumnusovi naději, že konat dobro má smysl. Že prorocství jsou pravdivá, že zima skončí a přijde jaro, že přijde Aslan. Pro takovou naději má smysl podstoupit strádání i riskovat život.

A tak nás naděje v naplnění biblických příslibů vede k odříkání, ale také k uskutečnění vlastní královské důstojnosti, k uskutečnění toho, co znamená být člověkem.¹³²

2.1.3. Láska

První a největší přikázání je přikázání lásky.¹³³ Láska se vyskytuje v každé pohádce a ani v Letopisech Narnie nechybí. Děti přijaly povinnost pomoci obyvatelům Narnie zcela samozřejmě (s výjimkou Edmunda pochopitelně) a příliš neřešily možnost návratu. Když pak zjistily, že pan Tumnus byl zajat královninými služebníky, měla zejména Lucinka (která jediná jej znala) zcela jasno: „Musíme se pokusit ho zachránit.“¹³⁴

Největší lásku však projevil Aslan, když se sám vydal za zrádce na smrt. Vždyť víme, co říká svatý Pavel:

Sotva kdo je hotov podstoupit smrt za spravedlivého člověka, i když za takového by se snad někdo odvážil nasadit život. Bůh však prokazuje svou lásku k nám tím, že Kristus za nás zemřel, když jsme ještě byli hříšní.¹³⁵

¹³¹ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 16.

¹³² O královské důstojnosti pojednávám níže v kapitole 4.2.

¹³³ Mt 22,38.

¹³⁴ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 46.

¹³⁵ Ř 5,7–8.

Boží láska je nepodmíněná. Bůh nás nemiluje pro nějakou naši hodnotu, pro naše skutky, zásluhy či cokoli jiného v nás samotných. Miluje nás – a to až tak, že na sebe vzal naše lidství¹³⁶ – proto, že On sám je Láska¹³⁷. Tato láska má proměňující moc, z ní vycházejí milosti, bez kterých bychom nebyli schopni odpovědět na Boží volání. Aslan po Edmundovi nic nechtěl, ale sama Aslanova láska vedla Edmunda k tomu, že se nechal proměnit touto láskou a stal se hrdinou bitvy a legendárním králem Narnie, kterému obyvatelé přezdívali Spravedlivý.

Boží láska je pozváním k přijetí našeho příběhu. Bůh nás stále oslovuje a zve, tak jako pozval všechny hrdiny do Narnie. A tito se nechali pozvat. Přijali dar, který si nezasloužili. Přijali spolu s ním i určitou zodpovědnost a díky tomu se mohli stát královnami a králi. Nechali se vtáhnout do příběhu a přijali svou roli. Neptali se na odměnu. Lewis říká, jak přijmout pozvání lásky, když odpovídá na otázku, jak milovat Boha, i když nevíme jak. „Jednejte, jako kdybyste Boha milovali. Nesnažte se v sobě vzbudit nějaké pocity.“¹³⁸ Víme, že láska k Bohu se realizuje láskou k člověku. Platí zde Janovo:

Řekne-li někdo: „Já miluji Boha“, a přitom nenávidí svého bratra, je lhář. Kdo nemiluje svého bratra, kterého vidí, nemůže milovat Boha, kterého nevidí. A tak máme od něho toto přikázání: Kdo miluje Boha, ať miluje i svého bratra.¹³⁹

Křesťanská láska, jak říká Lewis, je záležitostí vůle¹⁴⁰ a nabádá nás k tomu, abychom druhé, včetně nepřátel, milovali stejně bezpodmínečně, jako Bůh miluje nás. „Uznávám, že to znamená milovat lidi, na nichž není nic pomilováníhodného. Nicméně je něco pomilováníhodného na nás samotných?“¹⁴¹ A pak je tady příkaz našeho Mistra, abychom milovali dokonce i své nepřátele.¹⁴² A tak nezbyvá, než přijmout Petrův postoj, když zjistil, že je Edmund zradil a je v rukou Bílé čarodějnice. „[S]tejně ho musíme jít hledat. Je to krysa, já vím, ale je to taky náš bratr a je ještě malej.“¹⁴³ Lewis uvádí, že projevem takového postoje není naivita, s níž bychom si nechali znova a

¹³⁶ Srov. Fp 2,6–8.

¹³⁷ LEWIS, Clive S. Jednotlivec a kolektiv. In *Sloni a kapradí*. Praha: Návrat domů, 2015, s. 17.

¹³⁸ LEWIS, Clive S. *K jádru křesťanství*, s. 146.

¹³⁹ 1J 4,20–21.

¹⁴⁰ LEWIS, Clive S. *K jádru křesťanství*, s. 143.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 134.

¹⁴² Mt 4,43–48; L 5,27–36.

¹⁴³ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 64.

znova ubližovat, ale naše přání, aby ten, kdo nám ubližuje, byl ze svého zla uzdraven.¹⁴⁴ Takový postoj nás nutně vede k uznání našeho podílu viny, nebo alespoň faktu, že nejsme o nic lepší.¹⁴⁵ Stejně jako to uznal Petr, když prosil Aslana o pomoc s vysvobozením svého bratra.

„Zradil je, Aslane. Přidal se k Bílé čarodějnici,” odpověděl pan Bobr. A Petr najednou cítil, že musí říci: „Je to taky moje vina, Aslane. Zlobil jsem se na něj a on by se jinak třeba nerozhodl.”¹⁴⁶

O lásku rozhoně máme usilovat, ale s vědomím, že schopnost milovat (ostatně jako žádnou z ctností) nemáme ze sebe. Vždyť „...Boží láska je vylita do našich srdcí skrze Ducha svatého, který nám byl dán.”¹⁴⁷ A je potřeba se stále modlit, aby nám Bůh dal citlivost k Jeho milostem, aby nám dal citlivost k lásce.¹⁴⁸

2.2. Kardinální ctnosti

Základní neboli kardinální ctnosti jsou v první knize *Letopisů* zastoupeny zcela jmenovitě při zmínce o vládě čtyř králů po Aslanově dočasném odchodu.¹⁴⁹ S jednou malou výjimkou týkající se v českých překladech Zuzany, o které se na příslušném místě zmíním, přisoudil Lewis jednotlivé ctnosti dětem, jako jejich charisma. Je možné chápat to v hlubších teologických souvislostech? Můžeme vidět v přízviscích ctnosti, které si s pomocí Ducha svatého máme osvojit, aby naplno zazářilo naše spolupodílnictví na Kristově království? Vždyť „ostatní ctnosti jsou seskupeny okolo těchto základních ctností“.¹⁵⁰ Je možné se domnívat, že Lewis chtěl za použití čtyř jednotlivých postav poukázat na význam základních ctností v našem následování Krista zřetelněji, než by to bylo možné za použití jediné postavy mající všechny čtyři ctnosti? Podobně jako například čtyři evangelia ukazují na celek Ježíšova působení? Osobně se domnívám, že ano. Vždyť i vládu nad Narnií děti realizovaly vcelku, tedy za společného působení všech čtyř ctností současně. Snad to bude zřetelněji vidět, když si charaktery dětí rozebereme.

¹⁴⁴ LEWIS, Clive S. *K jádru křesťanství*, s. 143–144.

¹⁴⁵ Srov. J 7,7.

¹⁴⁶ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 94.

¹⁴⁷ Ř 5,5.

¹⁴⁸ Srov. ŠPIDLÍK, Tomáš. *Prameny světla*. Velehrad: Refungium Velehrad-Roma s.r.o., 2005, s. 83.

¹⁴⁹ Srov. LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 134.

¹⁵⁰ KKC 1805.

2.2.1. Moudrost – Petr

Petr si vydobyl přízvisko *Moudrý*. Jeho moudrost pramenila z poznání, že je vykonavatelem svého úřadu, který mu byl svěřen. Měl zodpovědnost. Svou moc nezneužíval pro své mocenské hry, pyšnou majestátnost ani pro egoistické plnění marnivých tužeb. Věděl, že není neomylný a že před Aslanem je si roven s každým ze svých poddaných. Podle toho s každým jednal.

Byl prvním mezi ostatními králi právě pro svou moudrost, která ostatní ctnosti řídí.¹⁵¹ Nestal se domýšlivým, ale staral se o svěřené království zodpovědně. Jeho moudrost tedy byla moudrostí praktickou. Lewis nám zde ukazuje moudrost v jejím původním, biblickém významu, který spočíval ve spojitosti s prací.¹⁵²

Moudrost máme díky našemu spojení s Kristem, pravou Moudrostí, díky Němuž jsme schopni rozeznat, „co je naše pravé dobro“, a také podle toho poznání jednat.¹⁵³

Moudrost posiluje další ctnosti. Vede k lásce. Je skutečným „vozatajem ctností“.¹⁵⁴ Jak uvádí Písmo: „Moudrost shůry je především čistá, dále mírumilovná, ohleduplná, ochotná dát se přesvědčit, plná slitování a dobrého ovoce, bez předsudků a bez přetvářky.“¹⁵⁵

2.2.2. Spravedlnost – Edmund

Edmund si byl vědom jak svých velikých provinění, tak milosrdenství, kterého se mu dostalo. Věděl, že Aslan může odpustit vše, pokud chybující přizná svou chybu. Z tohoto vědomí vyvěrala jeho spravedlnost. Pravá spravedlnost není slepé uplatňování zásady „oko za oko“. „Spravedlnost se snoubí s milostí.“¹⁵⁶ To poznal Edmund dobře. Aslanovým milosrdenstvím je Edmund proměněn natolik trvale, že nejenže se již během svého dalšího života (na rozdíl od ostatních) nenechá zlem ani v nejmenším zlákat, ale do budoucna bude mít i pochopení pro selhání jiných.¹⁵⁷

Svou zkušenost také využije k podpoře ostatních. Jako třeba poté co byl jeho bratranec Eustace vysvobozen Aslanem z dračí kůže a uzdraven ze své sebestřednosti a

¹⁵¹ Srov. KKC 1806.

¹⁵² Srov. ŠPIDLÍK, Tomáš. *Prameny světla*, s. 176n.

¹⁵³ Srov. KKC 1806.

¹⁵⁴ Srov. tamtéž.

¹⁵⁵ Jk 3,17.

¹⁵⁶ LEWIS, Clive S. *Kůň a jeho chlapec*, s. 265.

¹⁵⁷ LEWIS, Clive S. *Kůň a jeho chlapec*. In *Letopisy Narnie*, s. 263.

pýchy. „To nic,“ mávl rukou Edmund. „Mezi námi, nechoval ses zdaleka tak hrozně jako já při své první cestě do Narnie. Ty jsi byl jen hlupák, ale já byl zrádce.“¹⁵⁸

Lewis chtěl možná u Edmunda zdůraznit stálost jeho obrácení. Rozhodnost už nikdy nekývnout zlu. Pevnost v dodržení nevyčtené smlouvy mezi ním a Aslanem. To je důležité i pro křesťana a jeho vztah ke Kristu, který od svých učedníků spravedlnost vyžaduje.¹⁵⁹ Protože jak upozorňuje kardinál Špidlík, spravedlnost naprosto zásadně souvisí s pevností, stálostí a neochvějností.¹⁶⁰ Ježíš sám také poukazuje na lásku a dobrosrdečnost, které spravedlnost doprovází, když nazývá spravedlivými ty, kdo pomáhají hladovým, nemocným a lidem v nouzi. Ty označuje jako své ovce.¹⁶¹

2.2.3. Statečnost – Lucie

Lucie prokázala velikou statečnost, když trvala na své víře. Neustoupila, ani když ji zradil vlastní bratr a všichni si o ní mysleli, že se zbláznila, nebo ještě hůře, že lže. Statečnost vyvěrá z poznání pravdy a přitakání pravdě. Lucinka tak pro nás může být povzbuzením v době, kdy převládá snaha veškeré pravdy relativizovat. Kdy tvrdit, že existuje objektivní pravda, znamená nechat se označit za zpátečnického. V době, kdy je popírání existence objektivní pravdy považováno za projev svobody. Přitom ten, kdo byl skutečně svobodný, byla Lucinka, která od poznané pravdy neustoupila, nikoli Edmund, který upadl do otroctví lži, k níž se uchýlil, aby uhájil svou verzi pravdy.

Statečnost může i nám, stejně jako Lucii, dát odvahu „čelit zkouškám a pronásledování“¹⁶², sílu vytrvat „v úsilí o dobro“¹⁶³, schopnost být pevní v našem „rozhodnutí odporovat pokušení a překonat překážky mravního života“¹⁶⁴, a dokonce i schopnost obětovat vlastní život „při obraně spravedlivé věci“¹⁶⁵. Krátce řečeno, ctnost statečnosti nám pomáhá osvědčit víru.

Pavlova výzva platí pro nás stejně jako pro korintské křesťany, kterým psal: „Buďte bdělí, stůjte pevně ve víře, buďte stateční a silní!“¹⁶⁶

¹⁵⁸ LEWIS, Clive S. Plavba Jitřního poutníka. In *Letopisy Narnie*, s. 416.

¹⁵⁹ Srov. Mt 13,43.

¹⁶⁰ Srov. ŠPIDLÍK, Tomáš. *Prameny světla*, s. 184.

¹⁶¹ Srov. Mt 25,31–46.

¹⁶² Srov. KKC 1808.

¹⁶³ Srov. tamtéž.

¹⁶⁴ Srov. tamtéž.

¹⁶⁵ Srov. tamtéž.

¹⁶⁶ 1K 16,13.

2.2.4. Mírnost – Zuzana

Zuzanino přízvisko sice zní v českých překladech *Líbezná*¹⁶⁷ (nakl. Orbis Pictus, překl. Renata Ferstová), případně *Laskavá*¹⁶⁸ (nakl. Fragment, překl. Veronika Volhejnová), ale slovo použité v anglickém textu je „the Gentle“¹⁶⁹, což je ovšem z angličtiny možné přeložit též jako *Mírná*. Ačkoli angličtina zná i jiná slova pro mírnost (např. mildness), slovo užitá Lewisem je stejné, jaké užívá anglický překlad Nového zákona¹⁷⁰ v Pavlových listech, kde se hovoří o mírnosti¹⁷¹. Je tedy možné se domnívat, že varianty slov volené českými překladatelkami odpovídají jejich představě o mladé, všemi milované královně, avšak nepočítají s hlubším teologickým významem. Je možné, že nepředpokládaly Lewisovu snahu naznačit v příběhu úplnost lidské cesty k oslavení v Bohu, k čemuž nás právě ctnosti uschopňují.¹⁷²

Ovšem i v případě, kdybychom zůstali u variant uvedených v českých překladech, nás hlubší zamyšlení přivede opět k mírnosti. Pokud člověk totiž není mírný, nadržuje si vládu vůle nad vášněmi a pudy a neuchovává si zdravou rozvážnost¹⁷³, potom může být jen těžko vnímán jako líbezný či laskavý.

Mírnost nás chrání jak proti pudům, tak také proti hněvu, ovšem ne ve smyslu spravedlivého hněvu¹⁷⁴, ale ve smyslu jednoho ze sedmi smrtelných hříchů. Máme o mírnost usilovat a zakládat si na ní, abychom obstáli. „Vaše mírnost ať je známa všem lidem. Pán je blízko.“¹⁷⁵

¹⁶⁷ Srov. LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 134.

¹⁶⁸ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň* in *Letopisy Narnie*, s. 170.

¹⁶⁹ Springfield Public Schools. *The lion, the witch and the wardrobe*. [2015-27-06].

<http://www.sps186.org/downloads/books/388453/388453_1411397848.pdf>, s. 99.

¹⁷⁰ New International Version. In *Česko-anglický Nový zákon*. Praha: Česká biblická společnost, 2008.

¹⁷¹ Srov. Fp 4,5; 1Tm 6,11.

¹⁷² Srov. KKC 1812.

¹⁷³ Srov. KKC 1809.

¹⁷⁴ Srov. ŠPIDLÍK, Tomáš. *Prameny světla*, s. 197n.

¹⁷⁵ Fp 4,5.

2.3. Rovnost, důstojnost a zodpovědnost

Zajímavý je motiv důstojnosti osoby a vzájemné rovnosti jednotlivých postav co do důstojnosti. Jisté specifikum je dáno tím, že v Narnii byly stvořeny jako rozumné bytosti zejména zvířata a různé mytické bytosti, jako například trpaslíci či obři. Tyto všechny bytosti dostaly zodpovědnost za své jednání a vlastně za celou Narnii. Dokonce mluvící (rozumná) zvířata byla varována, že pokud se svěřenému daru rozumu zpronevěří a vrátí se ke zvířecímu chování, stanou se zpět pouhými zvířaty.¹⁷⁶ Snad by se toto varování dalo chápat jako Lewisovo upozornění na úkol člověka v tělesnosti své lidství realizovat, nikoli klesat do pouhé živočišnosti či materialismu.

To však mluvícím zvířatům nebere možnost volby. Čarodějnici slouží například mluvící vlci.¹⁷⁷ Zde stojí za to připomenout jednu Lewisovu myšlenku. V knize *K jádru křesťanství* píše:

V mém nitru je totiž dvojí, co soupeří s mým lidským já, kterým bych se měl stát. Je to mé zvířecí já a mé ďábelské já. A mé ďábelské já je horší, než to zvířecí. Právě z toho důvodu může být chladný a samospravedlivý ješita, který chodí pravidelně do kostela, peklu blíže než prostitutka.¹⁷⁸

Tím Lewis nechce zlehčovat dopad hříchu, spíše chce zřejmě poukázat na různou míru spoutanosti a v tomto případě také na nebezpečnost pýchy a s ní spojenou tenkou hranici s odmítnutím Dobra.¹⁷⁹ Vlci si, bohužel, vybrali zlo místo prosté divokosti.

Nikdo z těch, kdo zůstali věrni dobru, se nepovyšuje nad ostatní. Každý má svou cenu, která vyvěrá z toho, že dostali od Aslana schopnost mluvit, myslet a rozhodovat se. „Tvorové, dávám vám vás samé,“¹⁸⁰ řekl jim Aslan při založení Narnie. To Narnianům nikdo nemusí znovu připomínat. Oni vědí, kým jsou. Ty bytosti, které si přestaly cenit těchto Aslanových darů a nabyly pocitu, že jim bylo dáno málo, vlastně si přestaly vážit sama sebe. Samy sebe obírají o vlastní důstojnost a ve službě čarodějnici chtějí upřít důstojnost i ostatním tvorům. Bobři byli za vlády čarodějnice vyhubeni,¹⁸¹ přesto se nevzdali důstojnosti darované Aslanem. To jim dává v celém příběhu obdivuhodný význam. Manželé Bobrovi, s nimiž se děti setkávají jako s prvními

¹⁷⁶ LEWIS, Clive S. *Čarodějův synovec*, s. 61.

¹⁷⁷ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skřítk*, s. 72.

¹⁷⁸ LEWIS, Clive S. *K jádru křesťanství*, s. 117.

¹⁷⁹ Srov. L 18, 9–14.

¹⁸⁰ LEWIS, Clive S. *Čarodějův synovec*, s. 61.

¹⁸¹ LEWIS, Clive S. *Princ Kaspián* in *Letopisy Narnie*, s. 343.

mluvícími zvířaty, jsou zřejmě poslední žijící zástupci svého rodu. Věrně trvají na dobru a s vírou očekávají naplnění proroctví. Nezalekli se zla.¹⁸² A právě oni jsou těmi, kdo přivedou zaslíbené krále do Aslanova tábora, a tím pomohou zachránit Narnii.

V neklidném světě plném hrozících i probíhajících konfliktů, plném nespravedlnosti, bídy a utrpení je to poselství i pro nás. Vždyť i my jsme dostali sebe samé. I člověk je „jediný tvor na zemi, kterého Bůh chtěl pro něho samého, může sám sebe plně nalézt jen v opravdovém darování sebe samého.“¹⁸³ Nemohu nezmínit překrásná slova, která Lewis vložil do úst Aslanovi, když mladému králi Kaspianovi vysvětluje jeho lidský původ:

„Pocházíš z pána Adama a paní Evy,“ připomněl Aslan. „A to je dost velká čest na to, aby i ten nejchudší žebrák mohl hrdě držet hlavu vzhůru, a dost velká hanba, aby i ten největší vládce na zemi nahrbil záda.“¹⁸⁴

Bůh nás nechtěl jako loutky za všech okolností poslušné. Chtěl nás ne z touhy někomu vládnout, ale z lásky, která se daruje druhému. Chtěl nás jako obraz sebe samého. Daroval nám tedy svobodu, kterou žádný jiný tvor na zemi nemá. Daroval nám svobodu vůle, která tíhne k dobru – *appetitus rationalis*. Tuto svobodu nám nevzal dokonce ani po pádu prvních lidí, ale poslal svého Syna, aby nás do této svobody znovu uvedl. „Neboť my všichni, ať Židé či Řekové, ať otroci či svobodní, byli jsme jedním Duchem pokřtěni v jedno tělo a všichni jsme byli napojeni týmž Duchem.“¹⁸⁵

Není to svoboda, kterou se zaklínají ti, kdo Boha neznají a pletou si svobodu s nezodpovědností.¹⁸⁶ Ale je to svoboda božích dětí, které svého Otce milují a chtějí z lásky naplňovat Jeho vůli.¹⁸⁷

¹⁸² To je silný odkaz v našich končinách, kde v minulosti zažilo podobný příběh na vlastní kůži mnoho věrných, pronásledovaných totalitním režimem.

¹⁸³ GS 24.

¹⁸⁴ LEWIS, Clive S. Princ Kaspian, s. 364.

¹⁸⁵ 1K 12,13.

¹⁸⁶ Srov. 1P 2,16.

¹⁸⁷ Ř 8,15.

2.4. Optio fundamentalis

Dostali jsme od Boha svobodnou vůli. Tuto jsme obdrželi jako dar svobody od našeho Stvořitele, abychom sami hledali a nacházeli Dobro a z vlastního rozhodnutí se přimkli k Bohu. Protože, jak říká učení II. Vatikánského koncilu: „Člověk se však může přiklonit k dobru jen svobodně.“¹⁸⁸ Každým skutkem našeho života realizujeme naši svobodu. Každým činem se obracíme k Bohu, nebo od Něj tím, jak dáváme přednost svému sobectví, nebo lásce. Duřtová říká, že pohádky lze charakterizovat jako střet dvou svobod¹⁸⁹. Možná se dá spíše říci, že pohádky (a jim podobné příběhy) jsou znázorněním střetu dvou voleb vůle. Volby zůstat svobodný a volby svobody se zřící. Vždyť v Písmu čteme: „Kdo hřeší, je otrokem hříchu.“¹⁹⁰

Také v Narnii je patrné rozhodování postav buď k dobru skutečnému, nebo zdánlivému, které pak člověka přivádí až ke zlu. Zejména na chování Edmunda je patrné postupné odvrácení se od dobra. Edmund toužil po své představě dobra. Chtěl uznání a moc a chtěl je bez námahy. Lewis použil pohádkovou přímočarost pro ukázání volby vůle jako prostředku naší svobody. Ukázal tím, že máme svobodu zvolit si. Ukázal však také následky takového jednání. Na Edmundovi vidíme, kam vede špatné *optio fundamentalis* – *základní rozhodnutí*. Ačkoli Edmund prošel skříní a viděl Narnii, což se dá chápat jako svým způsobem Boží volání, nepřijal tuto nabídku na přitakání osvobozující pravdě¹⁹¹. Trval na svém a dal přednost slibům čarodějnice. Nesl v sobě dál špatné základní rozhodnutí a propadal se do čím dál větší nesvobody. Jeho základní rozhodnutí pak mohlo být změněno jen působením nadpřirozené milosti.¹⁹² Boží milost předchází i naší ochotě k dobru.¹⁹³

Jako protiklad Edmunda lze chápat fauna Tumnuse s jeho citlivým svědomím, který dokud neznal obsah slova *člověk*, byl ochoten ze strachu otročit královně. Ve chvíli, kdy však poznal lidství v jeho dětské kráse a čistotě, zvítězil hlas svědomí. Přestože je zřejmé, že jeho strach z královnina hněvu nezmizel, pan Tumnus jej dokázal ovládnout a nastavit svůj život.

A pan Tumnus věděl, co ho čeká, pokud neuposlechne čarodějnici:

¹⁸⁸ GS 17.

¹⁸⁹ DUŘTOVÁ, Magdalena. *Morální aspekty v pohádkách*. Praha: diplomová práce, KTF UK, 2013, s. 47.

¹⁹⁰ J 8,35, srov. také LEV XIII. *Libertas praestantissimum*. Kosoř: AMDG, s.r.o., 2010, s. 9.

¹⁹¹ Srov. J 8,32.

¹⁹² Srov. BENEŠ, Albert. *Principy křesťanské morálky*, s. 112–116.

¹⁹³ Srov. 1Pt 1,18–20.

„A když to neudělám,“ pravil faun a znovu se rozplakal, „ona na to jistě přijde. A dá mi useknout ocas a uříznout růžky a vyškubat fousy a moje krásná rozeklaná kopýtka promění v taková hrozná, jako mají koně. A jestli se opravdu vážně rozzlobí, promění mě v kámen a já budu sochou fauna v tom jejím příšerném zámku, dokud nebudou obsazeny všechny trůny na Cair Paravel – a kdo ví, kdy se to stane, stane-li se to vůbec.“¹⁹⁴

Faun svým přitakáním dobru zůstal svobodný, či spíše se do svobody vrátil. Jeho svoboda se projevila ve schopnosti odmítnout hřích. Jeho strach a slzy se tak staly důkazem jeho vnitřní krásy, síly vůle a pravé svobody.

Není bez zajímavosti, že pan Tumnus pochopil význam lidství v rozhovoru s Lucinkou, tedy v narativu. Narativ mu pak také dal sílu uposlechnout hlas svědomí a říci „ano“ dobru. Narativ mu tak dal sílu podstoupit riziko oběti. „Nic jiného mi nezbyvá. Teď to vidím. Než jsem vás potkal, vůbec jsem nevěděl, jací lidé jsou. Teď, když vás znám, už vás nemohu vydat Bílé čarodějnici.“¹⁹⁵

Jak píše Duřtová: „...lidské utrpení je snesitelné v okamžiku, kdy je neseno na bedrech příběhů jiných bytostí.“¹⁹⁶ Potřebujeme příběhy druhých jako oporu, posilu a povzbuzení, abychom dokázali obstát a vytrvat ve svém kladném základním rozhodnutí. To věděli i apoštolové, kteří sami riskovali život pro službu dobru. Tak čteme v listu Židům:

Dejte si pozor, bratří, aby někdo z vás neměl srdce zlé a nevěrné, takže by odpadl od živého Boha. Naopak, povzbuzujte se navzájem den co den, dokud ještě trvá ono ‚dnes‘, aby se nikdo z vás, oklamán hříchem, nezatvrdil. Vždyť máme účast na Kristu, jen když své počáteční předsevzetí zachováme pevné až do konce.¹⁹⁷

¹⁹⁴ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 17.

¹⁹⁵ Tamtéž.

¹⁹⁶ DUŘTOVÁ, Magdaléna. *Morální aspekty v pohádkách*, s. 45.

¹⁹⁷ Žd 3,12–14.

2.5. Edmundův hřích a ztráta svobody

Potíž hřichu spočívá v tom, že většinou začíná malými ústupky, které se postupně a neznatelně stávají zločinnými návyky, „které – pokud jim dovolíme, aby se nás zmocnily – rozvrátí vše, co je v našem životě dobré, a povedou nás ke zničení všeho kolem.“¹⁹⁸ Podobně neznatelně to začalo u Edmunda. Na počátku to byla „pouhá“ zlomyslnost.¹⁹⁹ Jenže to lze říci také tak, že Edmund si vědomě zvolil ublížení své sestře, když popřel vlastní osobní zkušenost a existenci Narnie. Zvolil si zradu sourozenců a nepřátelství vůči celé Narnii jen proto, aby ukojil své sobecké touhy. Vlastní svobodu zneužil k tomu, aby se svobody zřekl a stal se otrokem čarodějnice. Stal se „otrokem hřichu.“ A hřích chutná! Čarodějnice nabídla Edmundovi kouzelný turecký med, který „čím více jedl, tím větší měl chuť. [...] a kdyby mohl, snědl by ho dokonce tolik, že by ho to zabilo.“²⁰⁰ Chytl se do pasti, z níž se nedokázal vyprostit. Jakmile dal poprvé průchod své zlomyslnosti a začal se vyžívat v utahování si ze své sestry, mělo to dopad na jeho nitro a jeho svědomí. „Věděl, že bude muset přede všemi přiznat, že Lucinka měla pravdu, a navíc mu bylo jasné, že se všichni ostatní přidají na stranu faunů a zvířat, zatímco on sám je už více méně na straně čarodějnice.“²⁰¹ Raději se ještě více odvrátil od dobra. „Rozhodl se, že Lucinku shodí.“²⁰² Falešně označil Lucinku za lhářku. Nakonec se však pravda ukázala a Edmund přemožen hřichem už nedokázal přijmout újmu na své důstojnosti, která pramení z lidské svobody²⁰³ a které se svým jednáním de facto zpronevěřil. Propadl pýše. Začal si myslet, že je lepší než ostatní, že si zaslouží více. Ostatní si nezaslouží být králi. Jen on bude s Bílou čarodějnící kralovat a vládnout svým sourozencům. Jak uvádí Tomlin, „[H]řích nás izoluje. Brání nám udržovat dobré vztahy s ostatními.“²⁰⁴ Člověk pak zcela zahleděn do sebe a svého sobectví vidí zkresleně i dobro. Neumí uznat chybu a naopak vinu hledá v druhých. Hrozí tak, že si stejně jako Edmund ve své pomstychtivosti zvolí odmítnutí dobra. „Tohle mi všichni zaplatíte, frajeři blbý, vzorný, nafoukaný!“²⁰⁵

¹⁹⁸ TOMLIN, Graham. *Sedm hlavních hříchů a jak je překonávat*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 12.

¹⁹⁹ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 21.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 28.

²⁰¹ Tamtéž, s. 33.

²⁰² Tamtéž, s. 34.

²⁰³ Srov. LEV XIII. *Libertas praestantissimum*, s. 5.

²⁰⁴ TOMLIN, Graham. *Sedm hlavních hříchů*, s. 16.

²⁰⁵ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 44.

Hřích však Edmunda přivedl až na hranici smrti, kdy měl být obětován jako lidská oběť.²⁰⁶ Jeho důstojnost byla pošlapána zlem, kterému se vydal napospas. Ztracenou důstojnost mu pak nemohl vrátit nikdo jiný než samotný Aslan.

Zde by se jistě dalo hovořit o dobrovolnosti a přičitatelnosti²⁰⁷ Edmundova chování v Narnii. To koneckonců naznačuje i Lewis, když upozorňuje, že jeho morální propad začal již ve škole, kde se zkazil.²⁰⁸ Více nám ovšem příběh neříká. Říká však, co následovalo. A z toho je zřejmé, že díky Aslanově milosti a odpuštění Edmund změnil své základní rozhodnutí, a to až do té míry, že byl ochoten položit v boji proti zlu život. Snad lze říci, že vidíme narativní obraz vykoupení, které popisuje Písmo:

I my všichni jsme k nim kdysi patřili; žili jsme sklonům svého těla, dali jsme se vést svými sobeckými zájmy, a tím jsme nutně propadli Božímu soudu tak jako ostatní. Ale Bůh, bohatý v milosrdenství, z velké lásky, jíž si nás zamiloval, probudil nás k životu spolu s Kristem, když jsme byli mrtvi pro své hříchy. Milostí jste spaseni!²⁰⁹

2.6. Narativ Aslanovy oběti jako vrcholné naplnění Zákona

Kristovu spásnou oběť a jeho zmrtvýchvstání podal Lewis ze všech křesťanských odkazů nejzřetelněji. Zmínil se o naplnění zákona, na kterém stojí svět Narnie. Je to zákon milosrdenství. Zákon, který v pohádkové řeči Narnie říká: „...je-li místo zrádce usmrcena nevinná oběť, která se nabídne dobrovolně, zlomí se kamenný stůl a sama smrt se zvrátí.“²¹⁰ Zákon milosrdenství však stojí nad zákony nejen v Narnii.²¹¹ Ježíš sám o milosrdenství mluví v jednom ze svých nejsilnějších podobenství, kdy vysvětluje, co znamená naplnit Zákon.²¹² Ježíš přitom naznačoval leccos o své vlastní oběti, kterou naplnil Zákon.²¹³

Na první pohled nemusí být zřejmá spojitost mezi příběhem o milosrdném Samaritánovi a Ježíšovou smrtí na kříži. Příběh o Samaritánovi je překrásné a hluboké narativní podobenství, pojednávající o „poslušnosti ‚nábožensky kalkulujícího rozumu‘ kněze, levity, a ‚soucitném‘ Samařanovi, který je schopen se vcítit a je schopen

²⁰⁶ Tamtéž, s. 100.

²⁰⁷ Srov. KKC 1734–1736.

²⁰⁸ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 132.

²⁰⁹ Ef 2,3–5.

²¹⁰ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 120.

²¹¹ Srov. Mt 9,13.

²¹² Lk 10,25–37.

²¹³ Srov. Žd 9,15; Ef 1,7; Ko 1,14.

empatie“.²¹⁴ Díky této vlastnosti a pravé zbožnosti byl schopen pochopit, kdy je možné, dokonce nutné překročit zákon. Byl vázán Mojžišovým zákonem podobně jako Židé a polomrtvý člověk byl pro něj nečistý. Navíc to byl Žid. Můžeme se na základě jednání Levity a Farizea domýšlet, že v případě opačné situace by mu pomoc rozhodně neposkytl. Přesto tento Samaritán překračuje zákon a znečišťuje se, aby bylo podpořeno dobro.²¹⁵ Ježíš činí totéž v mnohem větší míře. I pro prvotní křesťany byla tato skutečnost zřejmá, jak dokládá Pavel: „Proklet je každý, kdo visí na dřevě.“²¹⁶ V Narnii vstupuje dobrovolně Aslan do stejně zahanbujícího postavení. Nechává se zesměšnit a pošlapat svou důstojnost pokřivenými a odpornými stvořeními temnoty, aby spasil Edmunda. „Ten hlupák!“ vykřikla. „Už je tu blázen! Svažte ho pořádně!“²¹⁷

Aslan se nechává spoutat, ponížít, dokonce oholit svou vznešenou hřívu. Nechává zneuctít svou královskou důstojnost, ačkoli by jediným máchnutím své tlapy mohl vše změnit.²¹⁸ Můžeme vidět zcela zřejmou podobnost s Ježíšovým ponížením.²¹⁹ Je obdivuhodné, jak přirozeně Lewis dětem zpřístupnil tajemství Božího sklonění se k člověku. Je obdivuhodné, jak vystihl obsah překrásného hymnu z Pavlova listu Filipánům.²²⁰ Lewis svou pohádkovou řečí naznačuje i Janovskou skutečnost, že právě ve chvíli „prohry“ se zjevila Boží sláva. „Teď, když pominulo první leknutí, se jí Aslanova ostříhaná hlava zdála ještě mnohem statečnější, krásnější a trpělivější než kdy předtím.“²²¹

Bůh se v Kristu ukázal jako míra vši lásky, když za nás zemřel.²²² A nejen to. Ukázal se tím jako silnější než všechno zlo, silnější než smrt, silnější než cokoli, co by lidé od Boha čekali.

Židé žádají zázračná znamení, Řekové vyhledávají moudrost, ale my kážeme Krista ukřižovaného. Pro Židy je to kámen úrazu, pro ostatní bláznovství, ale pro povolané, jak pro Židy, tak pro Řeky, je Kristus Boží moc a Boží moudrost. Neboť bláznovství Boží je moudřejší než lidé a slabost Boží je silnější než lidé.²²³

²¹⁴ KEŘKOVSKÝ, Pavel. *Bázeň boží a narativní etika*, s. 65.

²¹⁵ Tamtéž, s. 66–67.

²¹⁶ Ga 3,13.

²¹⁷ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 112.

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ Srov. L 23,35–39.

²²⁰ Srov. Fp 2,6–11.

²²¹ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 113.

²²² Srov. Ř 5,6–9.

²²³ 1K 1,22–25.

2.7. Odpuštění a obrácení

Aslan odpustil Edmundovi dříve, než se ten dokázal omluvit. Byl to on, kdo vyslal záchrannou výpravu osvobodit Edmunda. A pak si s ním dlouho povídal. A „byl to rozhovor, na jaký Edmund nikdy nezapomněl.“²²⁴ Ostatním dal také jasně najevo, že minulost je pryč. Boží odpuštění je důsledné a přichází dříve, než my sami najdeme sílu se omluvit. Vlastně je to ona Boží milost, která nám dá schopnost uvědomit si náš problém a požádat o odpuštění. Edmund si prožívá velké rozčarování a „dal by nevím co za to, aby byl v tu chvíli s ostatními – dokonce i s Petrem!“²²⁵ Pokání nakonec člověka vede ze sobecké izolovanosti zpět do společenství. Boží milost nastavuje člověku zrcadlo, které neklame, odhaluje pravdu. Člověk vidí své chyby a je ochoten přijmout důsledky svého jednání. Jako syn, který je připraven říci svému otci: „Otče, zhřešil jsem proti nebi i vůči tobě. Nejsem už hoden nazývat se tvým synem; přijmi mne jako jednoho ze svých nádeníků.“²²⁶

Lewis nechal Edmunda v nevědomosti o ceně za odpuštění. Děvčata mu nakonec neřekla (alespoň se o tom *Letopisy* nezmiňují), že jeho vykoupení zaplatil Aslan ponížením, utrpením a smrtí.²²⁷ Edmundovi k obrácení „stačilo“ bezvýhradné přijetí a odpuštění. Zuzana byla dokonce přesvědčena, že zdůrazňování jeho chyb a detaily toho, co pro něj Aslan učinil, by Edmundovi neprospělo. Můžeme se ptát, zda to není Lewisův vzkaz nám, abychom se více soustředili na radost z toho, že jsme spaseni, než na to, jak jsme hříšní. Abychom se tak radostně a s vděčností více otevírali působení Ducha svatého a nechali se stále více proměňovat.

Edmund po svém obrácení přistupuje k sourozencům a omlouvá se. Síla odpuštění a vděčnost za něj může být při opravdovém přijetí skutečně veliká. Znovu nabytá důstojnost dává člověku sílu a odvalu, jakou do té doby neměl. Edmund se nebál obětovat vlastní život, aby zvýšil šanci vojska na vítězství. Nakonec mohl Petr říci: „Bez něj by nás brzy porazili.“²²⁸ Edmundovi se dostalo veliké milosti, která způsobila tak mocnou proměnu. Kdyby v té chvíli zemřel, jistě by pro něj bez ohledu na minulost platila slova Písma, která mají platit jednoho dne pro každého z nás: „Dobrý boj jsem bojoval, běh jsem dokončil, víru zachoval.“²²⁹

²²⁴ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 101.

²²⁵ Tamtéž, s. 84.

²²⁶ L 15,18–19.

²²⁷ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 132.

²²⁸ Tamtéž, s. 131.

²²⁹ 2Tm 4,7.

3. Duchovní boj a povzbuzení z Narnie

Termín duchovní boj jsem si zvolil proto, že koresponduje s bojem skutečným, vylíčeným v Narnii. Nemá však vyvolávat představu křížáka ani exorcisty. Chápu jej v kontextu katechismových definic jako neustálé obracení se k Bohu.²³⁰ Jako snahu postavit se pokaždé, když klopýtáme. Jako radikální lpění na Kristu a naději v Jeho příchod. Chápu jej jako touhu po Boží pomoci tam, kde moje síly nestačí, s uvědoměním, že svou vlastní snahou se spasit nemohu. Tak jako se vojsko Narnianů nemohlo svou vlastní silou vypořádat s magickou mocí čarodějnice a bylo (i přes Edmundovu statečnost) odkázáno na příchod zmrtvýchvstalého Aslana, ačkoli bez jejich odhodlaného boje by to nešlo.

A právě ono odhodlání nám může být inspirací. Ta ochota dětí vstoupit do boje. Ochota askeze, námahy, a to vše jen výměnou za naději. Ochota podstoupit boj, ať už Aslan je či není přímo přítomen.

Duchovní boj zajisté spočívá v odporování hříchu, ale také v potírání jistých, nám tak příjemných, vzorců myšlení, které ve svém důsledku k hříchu vedou. Totiž ve snaze stále se zříkat své nezávislosti na Bohu. Bojujeme proti ďábelskému našeptávání, že sami víme, co je dobré.²³¹ Našeptávání, že my můžeme rozhodovat o tom, co po nás Bůh může či nemůže chtít. Všimněme si, že děti v Narnii přijaly úkol s důvěrou a bez smlouvání o tom, zda by se více nehodily k něčemu jinému. Toto odevzdání se je pro Lewise nezbytností, aby byl člověk skutečně sám sebou.

Tak jako barva poprvé zjevuje svou skutečnou kvalitu teprve tehdy, když je nanesena vynikajícím umělcem na předem vyhlédnuté místo mezi jinými; tak jako koření zjevuje svou pravou vůni, jen když je přidáno tehdy a tam, jak si to dobrý kuchař přeje, mezi ostatními složkami; jako se pes stává opravdu psem, až když zaujme své místo v lidské domácnosti, tak i my budeme skutečnými osobnostmi teprve tehdy, když se smíříme s tím, že máme zaujmout své místo.²³²

Bojujeme proti alibistickému pocitu, že náboženství je sice důležité, ale realita si žádá jisté kompromisy. Svádíme boj s domněnkou, že jsou důležitější věci, než se například zrovna modlit. Lewis však v jisté analogii varoval před podobným (přílišným)

²³⁰ Srov. KKC 2015, 2516, 2725.

²³¹ Srov. Gn 3,4–5.

²³² LEWIS, Clive S. Jednotlivec a kolektiv, s. 19.

ulpíváním na všedních starostech odkazem na Ježíšův výrok z 21. verše 22. kapitoly Matoušova evangelia: „Ten kdo se bezvýhradně odevzdává časným nárokům národa, strany, nebo třídy, dává císaři to, co ze všech věcí nejrozhodněji patří Bohu: sám sebe.“²³³ Nakonec i Ježíš nás v boji proti takovému smýšlení povzbuzuje:

Nemějte tedy starost a neříkejte: Co budeme jíst? Co budeme pít? Co si budeme oblékat? Po tom všem se shánějí pohané. Váš nebeský Otec přece ví, že to všechno potřebujete. Hleďte především jeho království a spravedlnost, a všechno ostatní vám bude přidáno.²³⁴

3.1. Nejsme v tom sami, je s námi On

Aslanova blízkost neumožňuje nechat vše jen na něm. Když Zuzanu napadli vlci, Aslan se ani nehnul a boj nechal na Petrovi. „Tvá sestra tě volá. To je její roh.“²³⁵ A také narnijským bojovníkům zakázal vměšovat se do boje mezi Petrem a vlky: „Stůjte! Jen ať si princ vyslouží ostruhy!“²³⁶ Lewis byl, jak se zdá, přesvědčen, že za svůj život jsme zodpovědni, a ačkoli je spása nezasloužený dar, uchopit ji musíme my sami. Odevzdat se zcela Kristu, důvěřovat Mu neznamena složit ruce do klína a bez snahy čekat, až za nás všechno vyřeší.²³⁷ Jak říká v jiném díle nejvyšší vládce Petr králi Kaspianovi: „My nevíme, kdy Aslan zasáhne. Rozhodně to udělá, kdy uzná za vhodné on, ne my. Mezitím určitě chce, abychom sami dělali, co můžeme.“²³⁸

Ani my se tedy boji nevyhneme. „Bez odříkání a duchovního boje není svátosti.“²³⁹ Pavel nás učí, že je třeba bojovat, a nejen bojovat, ale také se cvičit, abychom obstáli, až přijdou zkoušky. „Každý závodník se podrobuje všestranné kázni. Oni to podstupují pro pomíjitelný věnec, my však pro věnec nepomíjitelný.“²⁴⁰ To však neznamena, že Bůh to nemá takřikajíc pod kontrolou, jak sám Ježíš potvrdil, když mluvil o pronásledování.

A nebojte se těch, kdo zabíjejí tělo, ale duši zabít nemohou; bojte se toho, který může duši i tělo zahubit v pekle. Neprodávají se dva vrabci za haléf? A ani jeden z nich

²³³ LEWIS, Clive S. Studium v době války. In *Sloni a kapradí*, s. 27.

²³⁴ Mt 6,31–33.

²³⁵ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 96.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ Srov. LEWIS, Clive S. *K jádru křesťanství*, s. 161.

²³⁸ LEWIS, Clive S. *Princ Kaspian*, s. 346.

²³⁹ KKC 2015.

²⁴⁰ 1K 9,25.

nepadne na zem bez dopuštění vašeho Otce. U vás pak jsou spočteny i všechny vlasy na hlavě. Nebojte se tedy; máte větší cenu než mnoho vrabců.²⁴¹

Lewis se nesnaží tvrdit, že nás Bůh ochrání před všemi problémy a před zlem v jeho fyzických projevech. Dává však najevo přesvědčení, že Bůh stojí při nás, i když to sami netušíme. V jiném narnijském příběhu to poznává chlapec Šasta, když mu Aslan, který nejprve neviditelný kráčí po jeho boku, vysvětluje, jak dlouho už jej provází.

Šasta jen zíral s pusou dokořán a neřekl nic, hlas pokračoval: „Já jsem byl ten lev, který tě přiměl spojit síly s Aravis. Já jsem byl ta kočka, která ti dodávala odvalu mezi přibytky mrtvých. Já jsem byl ten lev, který od tebe odehnal šakaly, zatímco jsi spal. Já jsem byl ten lev, který dodal koním novou sílu, sílu strachu, na poslední míli, abyste stihli krále Lunu včas. A já jsem ten lev, na kterého už si nepamatuješ. To já jsem postrkoval člun, ve kterém jsi jako dítě ležel, směrem k pobřeží, kde i o půlnoci seděl muž a byl připravený tě přijmout.“²⁴²

Celé naše snažení spočívá v přijetí faktu, že nás Bůh miluje. V přijetí této skutečnosti vírou. Náš boj znamená stále si to připomínat, stále hledat odpověď na Boží oslovení. Znovu a znovu se chytat Boží napřážené ruky, a to i tehdy, když nás čarodějnice v našem nitru přesvědčují, že toho nejsme hodni. Že Aslan se od Narnie odvrátil. Jak se to snažili našeptat zrádci princí Kaspiánovi ve stejnojmenné knize *Letopisů*: „Buď je Aslan mrtvý, nebo nestojí na naší straně. Nebo mu brání nějaká moc silnější než on. A i kdyby přišel – jak víme, že by byl náš přítel?“²⁴³

Důvěra se, stejně jako umění trpělivosti, v dnešní uspěchané době moc nepěstuje. Vše je zaměřeno na okamžité řešení problému, na úspěch a zisk. Každý je sám za sebe. Lidé si raději nedůvěřují, než by se zklamali. Lewis však v Narnii poukazuje na to, co nás učil Mistr ve svých kázáních a co nám ukazoval svým životem.²⁴⁴ V Narnii všichni věrní dělají, co je třeba, s důvěrou, že Aslan přijde včas, že vstoupí do dění a situaci zachrání. Nečekají pasivně na záchranu, ani zbrkle nejednají s pesimismem, že pomoc nepřijde. I my máme žít naše životy s důvěrou ve Spasitele, s důvěrou, že On je *Bůh s námi*.²⁴⁵

²⁴¹ Mt 10,28–31.

²⁴² LEWIS, Clive S. Kůň a jeho chlapec. In *Letopisy Narnie*, s. 242.

²⁴³ LEWIS, Clive S. Princ Kaspián, s. 342.

²⁴⁴ Srov. Mt 6,19–34.

²⁴⁵ Srov. Mt 1,23.

Nelze se vzdávat a propadat pesimismu, když máme pocit, že Bůh nic nedělá. Náš boj bude vítězný, protože platí, co napsal sv. Pavel bratřím do Tesaloniky: „Ale Pán je věrný; on vás posílí a ochrání od zlého.“²⁴⁶ Není zde však ani prostor pro nějakou manipulaci Boha, protože platí také to, co řekl pan Bobr mladým králům: „To není *ochočený lev*.“²⁴⁷

3.2. Královská důstojnost křesťanů

Jsme pozváni ke spojení s Kristem. K podílu na Jeho královském majestátu. Vždyť už v ráji dal Bůh člověku vládu nad celou zemí.²⁴⁸ A i po pádu člověk tuto královskou důstojnost může nalézt v Kristu, Králi králů a Pánu pánů.²⁴⁹

V Narnii jsou děti po vítězné bitvě korunovány na krále Narnie. Jejich královská hodnota je odvozena z autority Aslanovy, který jediný je pravý král.²⁵⁰

Jejich vláda je společná a tato svornost, spolu s vědomím Aslanovy autority, je zárukou dobré vlády. Tak dobré, že je i po staletích obyvatelé Narnie volají na pomoc, když je jim nejhůře.²⁵¹

Naše královská důstojnost je taktéž odvozená z pravé autority Kristovy. Podobně jako u dětí, ani my nejsme samovládci. Naše královská důstojnost se realizuje ve společenství lásky, totiž v církvi. Ovšem stejně jako Petr měl nakonec z rozhodnutí Aslana²⁵² rozhodující slovo, i v církvi existuje hierarchie pocházející z Kristova zřízení a zaručující fungování společenství v běžných lidských situacích. Pro dokreslení znovu zmíním knihu *Princ Kaspián*:

Nejhorší to bylo se Zuzanou. „Co kdybych se já začala chovat jako Lucie, co?“ řekla. „Co kdybych začala vyhrožovat, že zůstanu, kde jsem, ať vy ostatní jdete, nebo ne? A nejspíš to taky udělám.“ „Poslechněte Nejvyššího vládce, Veličenstvo,“ napomenul ji Dýnil, „a pojďme.“²⁵³

Nakonec to i pro Zuzanu znamená setkání s Aslanem a záchranu Narnie. Z toho je tedy zřejmé, že hierarchie je i pro Lewise služba lásce.

²⁴⁶ 2Te 3,3.

²⁴⁷ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 134.

²⁴⁸ Gn 1,26–28.

²⁴⁹ Zj 19,16.

²⁵⁰ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 58–59.

²⁵¹ Srov. LEWIS, Clive S. *Princ Kaspián*, s. 310.

²⁵² LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 96.

²⁵³ Tamtéž, s. 335.

Naše společná královská důstojnost, odvozená z autority pravého Krále, nás spojuje do jednoho celku. Jak píše apoštol Pavel:

Tak jako tělo je jedno, ale má mnoho údů, a jako všechny údy těla jsou jedno tělo, ač je jich mnoho, tak je to i s Kristem. Neboť my všichni, ať Židé či Řekové, ať otroci či svobodní, byli jsme jedním Duchem pokřtěni v jedno tělo a všichni jsme byli napojeni týmž Duchem.²⁵⁴

Být křesťanem znamená směřovat k jednotě s Kristem²⁵⁵, ale to je možné jen v jednotě s církví. Tam se realizuje jeho lidství, nemyslitelné bez vztahů.²⁵⁶ Tam se také v jednotě s ostatními realizuje naše královská důstojnost. Je však důležité zdůraznit, že naše přivtělení do Kristova mystického těla neznamena homogenitu. Nevede ke ztrátě individuality. To silně podtrhl i Lewis, když vysvětluje, co Pavel skutečně myslel onou jednotou v těle.

Tímto výrazem (melé) myslel to, co bychom mohli nazvat *orgány*, které jsou od sebe navzájem zásadně odlišné a vzájemně se doplňují: liší se nejen svou strukturou a funkcí, ale také svou vážností. (...) Bojím se, že když popisujeme člověka jako ‚člena církve‘, obvykle nemáme na mysli nic pavlovského: chceme jen říci, že je jednotkou – že je pouze jedním z mnoha exemplářů jakéhosi druhu věcí jako X, Y a Z. Jak se skutečné členství v těle odlišuje od příslušnosti ke kolektivu, si můžeme uvědomit na struktuře rodiny. (...) Nejsou navzájem zaměnitelní. Každá osoba je téměř samostatný druh.²⁵⁷

Tak čtyři králové v Narnii byli spoluvládci, od kterých Aslan požadoval jednotu, ale každý dostal od vánočního dědečka jiný dar²⁵⁸, každý bojoval sám za sebe, byl jinak důležitý v celém příběhu a každý se lišil charizmatem, které dalo vznik jejich přívlastkům za jmény. Petr Veliký, Zuzana Líbezná, Edmund Spravedlivý a Lucie Odvážná.²⁵⁹

Podobné je to s námi. „Křesťané jsou ‚jeden‘ (srov. *Gal* 3,28), aniž by ztráceli svou individualitu, a ve službě druhým uskutečňují své vlastní bytí až do krajnosti.“²⁶⁰ Proto

²⁵⁴ 1K 12,12–13.

²⁵⁵ Srov. *Gal* 2,20.

²⁵⁶ Srov. *LF* 38.

²⁵⁷ LEWIS, Clive S. *Jednotlivec a kolektiv*, s. 13.

²⁵⁸ Srov. LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 79–81.

²⁵⁹ LEWIS, Clive S. *Lev, Čarodějnice a skříň*, s. 134.

²⁶⁰ *LF* 22.

náš duchovní boj, naše neustálé obracení se k Bohu je provždy vázáno na život v církvi a pro církev. Církev je na věky spojena s Kristem, který je pravý Král a pravý Vítěz nad smrtí. Tak jako by bez Aslanova vítězství byl celý boj narnijského vojska proti Bílé čarodějnici marný, tak i náš boj je bez Krista zbytečný. S Kristem a v Kristu je však vždy vítězný. Popřeme-li naše já, zřekneme-li se nároku na nějakou svou hodnotu, byla-li by bez Boha, stáváme se králi v Božím království.²⁶¹ „Podíl na vítězství máme tím, že jsme sami součástí Vítěze.“²⁶²

3.3. Očekávání Vládce

Po korunovaci dětí Aslan Narnii opouští. Ačkoli z jistého pohledu se dá říci, že ji neopustil nikdy. Do děje narnijských příběhů vstupuje jen tehdy, když to sám uzná za vhodné. Vždy nejprve přicházejí ti, které On sám do Narnie povolal, aby obyvatelům Narnie pomohli. Lidský rozum nestačí na hádanku, kdy se znova objeví. Ale přijde zase, to je jisté. Všichni věrní obyvatelé Narnie jej s nadějí očekávají. Dělají, co jen dokáží, aby zachovali dobro a nepřiklonili se ke zlu, a čekají. Volají a doufají, že přijde brzy.

Nikdo nezná den, kdy On přijde.²⁶³ To platí i pro nás. Tu a tam posílá Pán ty, které povolal a které my pak vnímáme jako svaté. Svaté pro Jeho svatost, která jediná je pravou svatostí. My máme zatím usilovat o věrnost evangeliu a ohlašovat Jeho vládu s vědomím, že On je stále s námi, po všechny dny.²⁶⁴ Máme naději, že přijde brzy²⁶⁵, a vyhlížíme ten den, neboť přijde jistě.²⁶⁶ Pro posilu, než se to stane, zde máme Jeho slovo a Jím ustanovenou církev se sedmi svátostmi a s liturgií, v níž máme společenství na vnitrobožském životě Trojice a na Kristově zmrtvýchvstání. Ačkoli víme, že často padáme pod tíhou své hříšnosti, nejsme hodni Jeho lásky²⁶⁷ a naše spása je nezasloužená, přesto v důvěře v Jeho milosrdenství Ho ve spojení s celým Jeho lidem voláme, aby již přišel. Marana tha!

²⁶¹ Srov. Ř 5,17.

²⁶² LEWIS, Clive S. Jednotlivec a kolektiv, s. 18.

²⁶³ Srov. Mt 24,36; Mk 13,32.

²⁶⁴ Srov. Mt 28,20.

²⁶⁵ Srov. Jk 5,8; 1 Pt 4,7.

²⁶⁶ Srov. Mt 10,23; Mt 16,27.

²⁶⁷ Srov. Mt 8,8; L 7,6.

Závěr

V této bakalářské práci jsem se snažil poukázat na morální aspekty v příběhu z pohledu narativní etiky. Ptal jsem se, zda lze příběh *Lev, čarodějnice a skříň* považovat za podobenství křesťanského života. Chtěl jsem ukázat podobnost s naším duchovním bojem a také upozornit na nezbytnost Boží milosti, která nás uschopňuje k obrácení, při zachování naší svobodné vůle, naší individuality a svobody, která se naplno realizuje teprve po našem svobodném přitakání Dobru.

I my jsme Boží milostí získali přístup do tajemného světa plného zázraků. Pomyslně jsme vyzváni projít skříň a vstoupit do světa, který ač se z venčí může jevit jako mýtus, je skutečnější než to, co označujeme jako realitu. Stačí jediné: přijmout Boží nabídku a s jeho milostí, skrze Krista, v Duchu svatém vést dobrý boj, který nás dovede až k dokonalé svobodě a důstojnosti Božích dětí. Proto pro nás může být narnijský příběh povzbuzením. Může nás proměňovat stejně, jako proměnil samotné hrdiny příběhu.

Na Edmundovi je vidět důležitost správného základního rozhodnutí a také síla odpuštění a bezvýhradného přijetí, pokud ho člověk přijme. Bůh nás bezmezně miluje a je jen na nás, zda Jeho lásku přijmeme. K přijetí této lásky nás Bůh uschopňuje svou milostí. Zve nás k životu s Ním. Láskyplně nás pozvedá z našich pádů a podpírá nás při další cestě. Vede nás v našem duchovním boji.

Nebojuje naše bitvy za nás, ale ani nás nenechává samotné. Učí nás důvěře. Pomáhá nám stát se skutečným člověkem. K tomu nám dává oporu v Sobě samém. Tu nejtěžší bitvu, bitvu se smrtí, vybojoval za nás.

Všechny čtyři děti ukazují celek našeho lidství. Zpodobňují náš královský úkol, k němuž jsme povoláni v Kristu. Ukazují ctnosti, které nás vedou za naším Pánem a které nás k Němu připodobňují.

Příběh I. knihy *Letopisů Narnie* není evangeliem podaným pohádkovým jazykem. Jedná se o mytopoetický příběh s vlastní dynamikou, dýchající takřkajíc vlastním životem, ale odkazující k příběhu spásy. K příběhu, který se realizuje každý den, po celém světě, v životě každého jednotlivého člověka. Protože každého Kristus vykoupil a každého zve, aby se stal údem Jeho těla a králem v Jeho království.

Lewis v knize *Lev, čarodějnice a skříň* vyzývá k odložení nevíry a přijetí skutečnosti skryté za našimi každodenními starostmi. Zve nás, abychom náš život, možná na první pohled obyčejný, přijali, podobně jako na první pohled obyčejnou skříň v zapadlé

místnosti starého domu, která však vede do Narnie. Tak jako náš život má směřovat ke Kristu.

Lewis dětsky srozumitelným pohádkovým jazykem sdělil to podstatné, o co v životě jde. Totiž Boží nabídku spásy. Nabídku lásky, odpuštění a milosti, s jejíž pomocí v sobě můžeme rozvíjet ctnosti, které nás vedou k plnému společenství s Bohem a které nás pro toto společenství uschopňují. Nabídku Krista, abychom v něm našli a realizovali skutečné lidství.

V dalších narnijských příbězích Lewis doplňuje obraz křesťanského života až k samotnému příchodu do Aslanovy země, obrazu našeho skutečného, věčného domova. Několikrát jsem poukázal na části těchto dalších příběhů, abych doplnil nebo upřesnil to, co jsem chtěl sdělit. Jistě by se dalo poukázat na vzájemné souvislosti s dalšími díly *Letopisů* i na další analogie s křesťanským životem, stejně jako by bylo možné jít do větší hloubky při probírání jednotlivých aspektů, ale to by znamenalo překročení rozsahu této práce.

Snažil jsem se tedy vystihnout to nejdůležitější, co příběh první knihy *Letopisů* nabízí, a jen pro větší přesnost doplňovat momenty z dílů dalších.

Vycházel jsem z Lewisova myšlenek, které se dají vyčíst z dalších jeho knih a které se dá označit jako snaha o maximální věrnost Evangelium. To se v jeho spisech projevuje snahou o nespekulativní přístup ke zjevení v tradici a zejména v Písmu. U Lewise je patrný důraz na důvěru v Boží vedení a moudrost. Tento důraz je patrný také v příbězích Narnie, a to od samotného počátku.

Ačkoli Lewis vyjadřuje přesvědčení o nutnosti naší jasné odpovědi na Boží příklon k člověku, je u něj také jasně patrné přesvědčení, že bez Boží milosti je každá snaha předem odsouzena k neúspěchu. Je hloupost zakládat si na našich schopnostech a usilovat o splnění našich (a to i sebezbožnějších) představ, není-li s námi On. Stejně jako dětem bylo v Narnii několikrát zdůrazněno, že mají dělat maximum toho, co je v souladu s Aslanovou vůlí, ani méně ani více, tak i my máme žít svůj život zahledění na Krista, nic míň nic víc. Stejně jako děti mnohdy nevěděly a musely se těžce rozhodovat, co by Aslan chtěl, aby udělaly, tak i my mnohdy tápeme a hledáme Boží vůli. Naší oporou jsou ctnosti, které nám pomáhají ustát zkoušky života a po pádu se znovu zvednout, a také důvěra v Pánův příslib, že je s námi po všechny dny až do konce světa. Tento Jeho příslib se naplňuje ve společenství církve, ve svátostech a v Duchu svatém, který nám byl darován a jehož jsme chrámem.

Seznam použitých zkratek

Biblické zkratky jsou použity podle Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona, Český ekumenický překlad, Praha: Česká Biblická společnost, 2007

KKC - Katechismus Katolické Církve

LF – Lumen Fidei

GS – Gaudium et Spes

EG – Evangelii Gaudium

Seznam literatury

Primární literatura:

- BIBLE, český ekumenická překlad, Praha: Česká Biblická Společnost, 2007
- Česko-anglický Nový zákon, Praha: Česká biblická společnost, 2008
- DRUHÝ VATILKÁNSKÝ KONCIL, Dokumenty II. Vatikánského koncilu, Praha: Zvon, 1995
- HOŠEK, Pavel, Kouzlo vyprávění, Praha: Návrat domů, 2013
- KATECHISMUS KATOLICKÉ CÍRKVE, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001
- LEWIS, Clive Staples, K jádru křesťanství, Praha: Návrat domů, 2011
- LEWIS, Clive Staples, Letopisy Narnie, Praha: Fragment, 2007
- LEWIS, Clive Staples, Lev, čarodějnice a skříň; Letopisy Narnie – I. díl, Praha: Orbis pictus, 1991
- LEWIS, Clive Staples, Sloni a kapradí, Praha: Návrat domů, 2015
- LEWIS, Clive Staples, Zaskočen radostí, Praha: Česká křesťanská akademie, 1994
- LEWIS, S. Clive, Přípitek zkušeného ďábla a jiné eseje, Praha: Návrat domů, 2010
- MURRAYOVÁ, Stoneová Elain, Tvůrce Narnie: C. S. Lewis, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2013
- PAYNEOVÁ, Leanne, Skutečný a Přítomný, Praha: Návrat domů, 2006

Sekundární literatura:

- BENEŠ, Albert, Principy křesťanské morálky, Praha: Krystal OP, s.r.o., 1997
- BENEDIKT XVI., Deus caritas est, Praha: Paulínky, 2006
- BENEDIKT XVI., Spe salvi, Praha: Paulínky, 2008
- CUNNINGHAM, David S., Christian Ethics. The End of the Law. London – New York: Routledge, 2008
- DUŘTOVÁ, Magdalena, Morální aspekty v pohádkách, Praha: diplomová práce, KTF UK, 2013
- ELIADE, Mircea, CULIANU, P. Ioan, *Slovník náboženství*, Praha: Český spisovatel, a.s., 1993
- HÄRING, Bernhard, Láska je víc než přikázání, Praha: Česká katolická charita, 1971
- KEŘKOVSKÝ, Pavel, Bázeň Boží a narativní etika, Jihlava: Mlýn, 2010
- LEV XIII., *Libertas praestantissimum*, Kosoř: AMDG, s.r.o., 2010

- NEWTON, Adam Zachary, Narrative Ethics, Cambridge: Harvard University Press, 1995
- Papež FRANTIŠEK. Evangelii gaudium. Praha: Paulínky, 2013
- RUŽKOVÁ, Johana, J.R.R.Tolkien: —Cesta k inspiračním kořenům a zase zpátky k modernímu románu, Praha: bakalářská práce, KTF UK, 2013
- SCHOCKENHOFF, Eberhard. Vykoupená svoboda. O co v křesťanství jde. Praha: Paulínky, 2015
- SMOLEN, Štěpán, Pokus o syntézu kalvinismu a romantismu v Phantastes George MacDonalda, Praha: seminární práce, FF UK, 2005
- ŠPIDLÍK, Tomáš, Prameny světla, Velehrad: Refungium Velehrad-Roma s.r.o., 2005
- TOMLIN, Graham, Sedm hlavních hříchů a jak je překonávat, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009
- VARDY, Peter, GROSCHE, Paul, Etyka, Poznań: Zysk i S-ka Wydawnictwo s.c., 1994

Elektronické zdroje:

<http://www.bontonfilm.cz/narnia.htm>

http://www.sps186.org/downloads/books/388453/388453_1411397848.pdf

<http://www.newmusicostrava.cz/cz/nezarazene-clanky/1372-frantisek-chaloupka-eva-a-lilith.html>

http://www.radvatehohuberta.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=120:mytologie-jelen-symbol&catid=81:zver-mytologie&Itemid=160